

Yayın Geliş Tarihi: 26.03.2018
Yayına Kabul Tarihi: 05.04.2019
Online Yayın Tarihi: 26.03.2020
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.409510

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 22, Sayı: 1, Yıl: 2020, Sayfa: 303-336
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

BARACK OBAMA DÖNEMİNDE RADİKALLEŞME VE ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIKLA MÜCADELE

Şener ÇELİK*

Öz

Radikalleşme ve şiddet içeren aşırılık, ABD’de 11 Eylül saldırılarından sonra ulusal güvenliğe yönelik en ciddi tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Militan Selefi terörizmle bağlantılı olan veya bu örgütlere ideolojik bir yakınlık duyan bireylerin şiddete başvurmalarını ve çevrelerindeki aşırılığa teşvik etmelerini önlemek için Barack Obama Yönetimi kapsamlı bir çalışma başlatmıştır. Sosyal hareket kuramına dayanan ve Şiddet İçeren Aşırılığı Önleme (Countering Violent Extremism) adı altında hayata geçirilen bu strateji, toplumda ayrımcılık yarattığı gerekçesiyle Müslüman topluluklar ve sivil toplum kuruluşları tarafından ciddi eleştirilere uğramıştır. Bu makalenin amacı, söz konusu programların ne derecede başarılı olduğunu bulmaktır. Çalışmanın temel argümanı, resmi iddiaların aksine, bu programların net bir tanımının yapılamaması, sürdürülebilir ve ölçülebilir olmamaları ve merkezi olmayan yapıları nedeniyle başarısız olduğudur. Barack Obama Yönetimi dönemine odaklanan araştırma, devlet belgelerinin ve ikincil kaynakların toplanması ve incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hareket Kuramı, Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık, İslami Aşırılık, Şiddet İçeren Aşırılığın Önlenmesi, Barack Obama Yönetimi.

COUNTERING VIOLENT EXTREMISM AND RADICALIZATION DURING BARACK OBAMA ERA

Abstract

Radicalism and violent extremism have begun to be perceived in the U.S. as the most serious threat for the national security after 9/11 terrorist attacks. Barack Obama Administration has launched a comprehensive program in order to prevent individuals who have connections with and sympathy for the Islamic terrorist organizations from resorting to violence and to hinder them in encouraging others for extremism. The program which has been scheduled and executed under the social movement theory and referred as the Countering Violent Extremism was severely criticised by the Muslim communities and civil society organizations on the grounds that it created discrimination in society. The purpose of this article is to find out to what extent have these programs achieved their goals. The

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Çelik, Ş. (2020). Barack Obama döneminde radikalleşme ve şiddet içeren aşırılıkla mücadele. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (1), 303-336.

*Dr., ORCID: 0000-0002-7176-293X, senercelikberkman@gmail.com

basic assertion of this article is, contrary to the government's arguments, the programs have failed due to their lack of clear definition, defect of sustainability and measurability and decentralised structure. Focused on Barack Obama Administration's term, the article was written through collecting and analysing the official documents and secondary texts.

Keywords: *Social Movement Theory, Radicalization, Violent Extremism, Islamic Extremism, Countering Violent Extremism, Barack Obama Administration.*

GİRİŞ

Radikalleşmenin ve şiddet içeren aşırılığın, birbirlerinden farklı kavramlar olarak, özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra uluslararası güvenlik yazınında sıklıkla yer almaya başladıkları bilinen bir gerçektir. Birbirlerinin yerine kullanılmaları bazen hatalı çıkarımlara da yol açan bu kavramlar, beyaz üstünlüğünden (white supremacy) neo-Nazizm'e, anti-Semitizmden radikal İslami hareketlere kadar, temelinde şiddet olan pek çok saldırgan hareketi açıklamak için kullanılmaya gelmiştir. Söz konusu kavramlarla ilgili siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarındaki en büyük sorunlardan biri, bu kavramların ortak bir uzlaşmaya dayalı tek bir tanımlarının olmamasıdır. Radikalleşme ve şiddet içeren aşırılıkla ilgili bu tanımlama zorluğunun neredeyse doğal bir sonucu olarak, 11 Eylül sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) alınan tedbirler de bütünlük ve hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı bir mücadele anlayışını yansıtmaktan uzak olmuştur. Kamuoyunda ciddi tartışmalara neden olan bu tedbirlerin arasında, telefon dinlemeleri, süresiz alıkoyma ve izinsiz konut ve işyeri aramaları gibi tartışmalı yöntemler yer almıştır. George W. Bush ve kısmen de Barack Obama Yönetimleri döneminde, yurtiçinde terörle doğrudan veya dolaylı ilgisi olduğundan şüphelenilen kişilere karşı uygulanan bu yöntemlerden de görüleceği üzere, sözü edilen tehditlere karşı çeşitli fasılalarla farklı mücadele yöntemleri planlanıp hayata geçirilmiştir.

Radikalleşme ve şiddet içeren aşırılıkla mücadele kapsamında, çoğu yasalara aykırı olan bu tedbirler, 11 Eylül'den bugüne geçen süreçte yapılan düzenlemeler çerçevesinde bugün büyük ölçüde hukuki kılınmıştır. Bununla birlikte, meşrulaştırılan bu tedbirlerin dışında, bireyin saldırganlaşmasındaki toplumsal nedenlerin araştırılmasının önemini vurgulayan ve söz konusu tehditlerle ilgili mücadele stratejisinin bu araştırma bulgularına göre geliştirilmesini öngören bir yaklaşım daha vardır ki, bu makalenin temel inceleme konusu da budur. Söz konusu yaklaşım, ABD'de sosyal hareket kuramı (social movement theory, SMT) üzerine kurulmaya çalışılmış bir stratejidir ve Şiddet İçeren Aşırılıkla Mücadele (Countering Violent Extremism, CVE) adıyla ifade edilmektedir. Bu kavram, Barack Obama Yönetimi tarafından gündeme getirilmiş ve yurtiçinde 11 Eylül sonrasında önemli bir tehdit olarak algılanan İslami radikalleşme ile mücadele stratejisinin temel unsuru olarak benimsenmiştir.

Bu makalenin amacı, ABD'de Barack Obama Yönetimi tarafından planlanıp uygulamaya konulan CVE faaliyetlerini incelemektir. Çalışmanın temel

problemi, Selefi cihatçı terörizmin önlenmesi kapsamında Obama Yönetimi döneminde ABD’de yürütülen CVE tedbir ve faaliyetlerinin ne derecede başarılı olduğudur. Bazı görüşlere göre, sözkonusu tedbir ve faaliyetler terörü önlemede işlevsel olarak değerlendirilirken, diğer görüşlere göre işlevsel olarak kabul edilmemiştir. Makalenin araştırma soruları, CVE’nin hangi kuramsal çerçeveye dayandırıldığı, bu kapsamda ne tür faaliyetlerin planlanıp icra edildiği ve hedeflenen amaçlara ne ölçüde ulaşıldığıdır. Söz konusu faaliyetlerle ilgili ikinci bölümde incelenecek olan iki temel devlet strateji belgesinin Barack Obama’nın birinci Başkanlık döneminin sonlarına rastlayan 2011 senesinde yayınlanmış olması ve Donald Trump Yönetimi dönemindeki çalışmalarla ilgili net sonuçların henüz literatürde yer almaması nedeniyle, makale Obama Yönetimi dönemine odaklı olarak çalışılmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde, radikalleşme ve şiddet içeren aşırılık kavramlarının tanımları üzerinde durulup, saldırgan davranışların nedenleriyle ilgili literatürdeki yorumlar aktarılacaktır. İkinci bölümde, SMT ve bu kuram üzerine inşa edilen CVE stratejisinin tanımı ve hayata geçirilme süreci anlatılacaktır. Üçüncü bölümde, CVE stratejisine yönelik destekleyici yaklaşım ele alınacaktır. Bu yaklaşım açıklanırken, konuyla ilgili akademik inceleme ve değerlendirmelerle birlikte, düşünce kuruluşlarının bulguları ve yerel Müslüman-Amerikalı toplulukların kanaat önderlerine ait medyaya yansımış olan görüşlere de yer verilecektir. Son bölümde ise, ABD’de 2011’den sonra uygulamaya konan CVE programları ve sözkonusu programlarla ilgili eleştiriler incelenecektir. Çalışma bir nitel araştırma olup, doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, ABD terörle mücadele kuruluşlarına ait devlet belgeleri, Britanya terörle mücadele strateji belgesi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporu gibi birincil kaynaklar; karşı terör faaliyetleriyle ilgili görüş belirten sivil toplum kuruluşlarının raporları, konuyla ilgili akademik makaleler, kitaplar ve medya haberleri gibi ikincil kaynaklar toplanarak incelenmiştir.

Çalışmada ABD’nin incelenmesinin nedeni, öncelikle 11 Eylül saldırılarının bu ülkede gerçekleştirilmiş olması ve eylemlerden sorumlu olan Selefi terör yapılanmalarına karşı - meşruluğu ve hukukiliği tartışmalı olsa da - doğal olarak bizatihi ABD’nin bir takım terörle mücadele yöntemleri planlayıp icraata koymuş olmasıdır. Barack Obama döneminin ele alınma nedeni ise, CVE faaliyetlerinin ağırlıklı olarak 2008 sonrasında gündeme gelmesidir. Söz konusu faaliyetlerden bir kısmı, çalışmanın ilgili bölümünde anlatılacağı üzere, SMT çerçevesinde Britanya’da uygulanan terörle mücadele yöntemlerine dayalıdır ve bunlardan bazıları ilk olarak George W. Bush Yönetimi döneminde kamuoyu gündemine gelmiştir. Ancak, CVE projeleri geniş ölçüde Barack Obama hükümetinin güvenlik bürokrasisi tarafından kurumsallaştırılmış; federal ve eyalet düzeyinde uygulanan programların icraata koyulması da aslen Obama Yönetimi’nin siyasi inisiyatifi ile gerçekleştirilmiştir. Bu nedenlerle, araştırmanın kapsam ve kısıtı belirlenirken Obama Yönetimi’nin işbaşında olduğu dönem dikkate alınmıştır.

RADİKALLEŞME VE ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK

İnsan, doğası gereği her zaman bir güvenlik arayışındadır ve belirsizliği sevmez. Bu nedenle, tarihsel süreçte daima karşı karşıya olduğu tehditleri inceleme, tanımlama ve sınıflandırma eğiliminde olagelmıştır. Radikalleşme ve şiddet içeren aşırılığın tanımını yapmak ve nedenlerini saptamak da bu çerçevede sosyal bilimciler için öncelikli bir görev haline almıştır. Her ne kadar külliyatta görülen bir kavram kargaşasından söz etsek de, literatürde bu iki olguyu açıkça betimleyen çalışmalar mevcuttur. Bunlardan birinde, Wilner ve Dubouloz radikalleşmeyi, aşırı siyasal, sosyal ve dini fikirlerin benimsendiği ve belirli amaçlara ulaşmanın ayırım gözetmeyen bir şiddeti meşrulaştırdığı bireysel bir süreç olarak niteler (Wilner ve Dubouloz, 2009: 8). Daha anlaşılabilir ve yalın bir tanımlama yapan Borum ise, radikalleşmeyi, aşırılıkçı inançların ve inanışların geliştirilme süreci olarak görür (Borum, 2011: 9). Radikalleşmenin genelde şiddet içerdiğini varsayan Yeşiltaş ve Özçelik ise, kavramın, mevcut düzeni tehdit edecek ve onunla çatışacak biçimde toplumda kalıcı değişimleri oluşturmayı amaçlayan şiddet eylemlerini bizzat icra etme veya aktif olarak destekleme olarak görüldüğünü belirtmektedirler (Yeşiltaş ve Özçelik, 2016: 15). Kanada devleti polis teşkilatının konuyla ilgili yayınladığı ‘Radicalization, A Guide for the Perplexed National Security Criminal Investigations’ isimli kitaba göre de, radikalleşme, özellikle genç insanların içine sürüklendiği ve aşırılıkçılığın cesaretlendirdiği ideolojik mesajlar ve inanç sistemlerini yansıtan bir süreçtir (RCMP, 2009: 1). Birleşmiş Milletler’in tanımlamasında ise, radikalleşme, bireylerin ve grupların ana akım inançlardan aşırı ideolojilere geçme sürecidir (UNDP, 2015: iii).

Yukarıdaki tanımlama çalışmaları farklı siyasi duyarlılıklarla ve güvenlik öncelikleriyle kaleme alınmışlarsa da, hemen hepsinde ortak olarak vurgulanan iki unsur olduğu dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi ‘süreç’, ikincisi ise ‘inanç’tır. Bu tanımlara yapılan vurgu göstermektedir ki, radikalleşme, bireyin belli bir ‘zaman dilimi’ içinde zihinsel açıdan uğradığı bir başkalaşımı ifade etmektedir. Düşünce yapısı, dünya görüşü ve buna bağlı olarak edimleri tedricen değişen birey, radikalleşme sürecinde bir tür benlik dönüşümüne uğramakta, bu dönüşüm de belli bir zamana yayılmakta, birdenbire vuku bulmamaktadır. Bu süreçte, bireyin veya grubun sahip olduğu ‘inanış biçimleri’ de, aşağıda incelenecek olan sebeplerden ötürü, köklü bir değişime uğramakta; bir süre sonra şiddetle savunulan, dahası, başkalarına zorla kabul ettirilmeye çalışılan aşırılıkçı düşüncelere veya eylemlere dönüşmekte; nihai olarak da, savunulması bireyin hayatı pahasına da olsa zaruri görülen bir fikir haline almaktadır. Bu saptamadan hareketle, radikalleşme, bireyin değerleri, kimliği ve kültürüyle ilgili düşüncelerinde belli bir zaman dilimi içinde meydana gelen köklü değişim sonucu bu düşünceleri savunmak adına aşırılıkçı yollara başvurması olarak tanımlanabilir.

Radikalleşmenin tek bir nedenle açıklanamayacağı, farklı toplumlarda farklı etkenlerle ortaya çıktığı muhakkaktır. Buna göre, radikalleşmenin kök-nedenleri (root-causes) arasında, siyasi baskı, aşırı fakirlik, temel insan haklarının ihlali, yüksek siyasi tansiyon, yoksul genç nüfusun toplumun geri kalanına yabancılaşması, açlık ve insanlık ailesine bağlı olma duygusunun yokluğu gibi ciddi siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler bulunmaktadır (Schmid, 2013: 2). Sorunun arkasında, kök-nedenler olarak tanımlanabilecek birden fazla etkenin rol oynadığı açıktır. Şiddete neden olan etmenlerin çok boyutlu bir perspektiften ele alınması gerektiği ise literatürde klasikleşmiş bir görüştür. Bu perspektifler, bireysel güdülerin oluşturduğu ‘mikro’ seviye, grup dinamiklerinin neden olduğu ‘meso’ seviye ve siyasi, sosyal, kültürel etmenlerin oluşturduğu ‘makro’ seviye olarak kavramsallaştırılmıştır (della Porta, 2012: 6). Della Porta’nın modeline benzeyen bir başka açıklayıcı çerçevede ise, radikalleşmenin üç grupta incelenebilecek faktörler tarafından yaratıldığı, bunların bireysel, toplumsal ve durumsal seviyelerde işlev gören mekanizmaları içerdiği iddia edilmiştir. Buna göre, bireysel seviyede, bireyin bilişsel zayıflıkları ve yaradılışından gelen şiddete temayülü bir çekme faktörü (pull factor) olarak etkili olmaktadır. Toplumsal seviyede ise, dinsel ve etnik grup aidiyetlerinin şekillendirdiği kültürel etkiler kişiyi aşırılığa sevk etmede bir başka çekme faktörü olarak önem kazanmaktadır. Üçüncü seviye olan durumsal mekanizmalar ise, bireyin yaşadığı toplumu yöneten siyasal yapının başarısızlıkları, ekonomik sebeplerle meydana gelen kincilik ve marjinalleşmeyi içermektedir ki, bu da bir itme faktörü (push factor) olarak nitelenebilir (Allan vd., 2015: 11-12). Burada, çalışmanın kısıtı gereği daha ayrıntılı nedensel açıklamalara girmeden değinilmesi gereken son bir husus, radikalleşme sürecinde bu seviyelerin ve analiz düzeylerinin birbirleriyle etkileşim içinde olduklarıdır. Radikalleşmenin aşamalarını araştırırken sadece bir düzeyi, sözgelimi yalnızca etnik grup aidiyetlerini ele almak indirgemeci bir yaklaşım olacağından, faktörler arasında ne gibi bir ilişki olduğu da dikkate alınmalıdır (Bodur Ün ve Timur, 2016: 525).

McCauley ve Moskalenko’nun üç katmanlı modeli de yukarıdakilere benzer bir yaklaşımı ifade etmektedir. Buna göre, radikalleşme, bireyler, gruplar ve kitleler olmak üzere üç ayrı katmanda ortaya çıkmakta ve şiddet her bir seviyede farklı mekanizmalarla üretilmektedir. Birey seviyesinde, kurbanlaştırma, politik kin, radikal gruplara katılma eğilimi, benzer gruplarla karşılıklı etkileşim sayesinde aşırılığın artışı gibi etkenler rol oynarken; grup seviyesinde, tecrit ve tehdit sonucunda oluşan bağlılık, amaca ulaşmak için başka gruplarla rekabete girişme, devlet baskısı ve grup-içi çekişme önem kazanmaktadır. Kitle seviyesinde ise, düşmanın gücünü onu yenmek için kullanmak, nefret ve şehadet mekanizmaları işlev görmektedir (McCauley ve Moskalenko, 2008: 418-428).

Farklı ülkelerde radikalleşmenin tarihsel bağlam içinde incelenmesine odaklı bir başka çalışma da, uzun bir tarihsel süreçte değişik ülkelerde meydana gelen şiddet eylemlerinin benzer yapısal özellikler gösterdiği sonucuna varmıştır.

Fernando Reinares başkanlığındaki Avrupa Komisyonu Şiddet İçeren Radikalleşme Uzman Grubu'nun (European Commission Expert Group on Violent Radicalisation) araştırmasına göre, 19. yüzyıldan bugüne Avrupa'da görülen şiddet eylemlerinin hepsinde üç ortak özellik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ilgili topluluklar veya toplumun tümü tarafından nesnel veya öznel olarak bir adaletsizlik duygusunun hissedilmesi; ikincisi, şiddet eğiliminin bireysel deneyimler sonucu veya şiddet kullanımını teşvik edici bir sosyalleşmenin sonucunda oluşması; üçüncüsü ise, şiddete başvurmayı seçen bireylerin nüfusa oranla düşük oluşudur (Expert Group, 2008: 9-10). Grubun çalışması her ne kadar Avrupa'da vuku bulan bölgesel boyuttaki radikalleşme süreçlerini inceleme amacıyla hazırlanmışsa da, araştırmada da ifade edildiği üzere, bu özellikler esasen küresel boyutta da geçerlik taşımaktadır.

Şiddet içeren aşırılığın oluşumunda etnisite, sosyal sınıf, dini ideoloji, aile yapısı ve sosyo-ekonomik statünün rol oynadığıyla ilgili genel kabulleri dışlayan bazı araştırmacılar, aşırılıkçılığın, bireyin radikalleşme ile son bulan bir sürecin son aşaması olduğu fikrine yönelmişlerdir (Harper, 2018: 11). Bununla birlikte, Harper'ın da belirttiği gibi, sözkonusu açıklayıcı modellerin hiçbiri aşırılıkçı davranışları bilimsel bir sağlamlıkta ispatlayamamış, özellikle IŞİD ve diğer Sünni aşırılıkçı grupların şiddet içeren aşırılığa nasıl ulaştıkları yönünde güvenilir bir kuram oluşturulamamıştır. Aşırılıkçılıkla sıkça ilişkilendirilen eğitimin de, militan eylemler düzenleyen birey veya grupların davranışında belirleyici rol oynamadığı görülmüştür. Gambetta ve Hertog, 1970'den 2007'ye kadar geçen süreyi kapsayan araştırmalarında, dünya çapında 404 İslami militanı incelemişler; bunların 284'ünün eğitim bilgilerine erişmişler; bunlardan 26'sının orta eğitim altı, 62'sinin orta eğitim, 196'sinin ise yüksek eğitime sahip olduklarını bulmuşlardır (Gambetta ve Hertog, 2007: 9). Şiddeti İslami militanlık bağlamında inceleyen Schmid ise, bu olguyu aşırılıkçı olan ve olmayan şeklinde iki alt grupta ele almış, her iki grubun kullandıkları taktiklerde ayrışmalar da, uzlaşmaz bir dünya görüşüne sahip olmaları açısından temelde birbirinden farksız olduğunu öne sürmüştür (Schmid, 2014: 24). Buradan hareket eden yazara göre, hükümetlerin terörle mücadelede şiddete başvuran aşırılıkçıların eylemlerini önlemek için şiddete başvurmeyen aşırılıkçıları kullanmak, birinci gruba saygınlık ve meşruiyet kazandırmaktan başka bir işlev taşımayacaktır.

Şiddet içeren aşırılığın bir bileşeni olması nedeniyle, siyasal şiddete de, radikalleşme ve aşırılıkçılıkla ilişkilendirilebilecek bir kavram olarak değinmekte yarar vardır. Öncelikle, siyasal olanla şiddet olgusunun birbirlerinden ne derecede ayrılabilirliğinin tartışmalı bir konu olduğunu belirtmekte fayda vardır. Ayyash'a göre, siyaset ve şiddet hiçbir zaman birbirlerinden ayrı varlıklar olmamıştır. Her iki olgu da etki altına alma ve güç kavramları çerçevesinde bir devamlılık oluşturmaktadırlar (Ayyash, 2013: 13). Bu nedenle, bu araştırmada olmasa bile farklı bir çalışmada bu olguların karşılıklı bağımlılık içindeki varoluşlarıyla ilgili ontolojik bir inceleme yapmak yararlı olabilir. Kavramın tanımına dönülecek olursa, yaygın kabul gören bir ifadeyle, siyasal şiddet, siyasal rejime, onun

bileşenlerine, partilere veya uygulanan politikalara karşı gerçekleştirilen kolektif saldırılar olarak nitelenebilir (Thackrah, 2004: 202). Burada ‘saldırı’ olarak tanımlanan fiil ve edimlerin, birbirinden farklı tarihsel dönemlerde, farklı siyasi rejimlerde ve farklı toplumsal dinamikler altında değişik şekillerde tezahür edeceği unutulmamalıdır. Siyasal şiddetle ilgili açıklamalarda dikkat edilmesi gereken husus, zamansal, mekansal, sosyal ve siyasal farklılıkların, grupları ve hareketleri şiddete yönlendiren farklı mekanizmalar oluşturabilme özelliğidir (Ün ve Timur, 2016: 526). Bir toplumda belli siyasi, ekonomik ve sosyal şartlarda oluşabilen siyasal şiddet, farklı şartlar altında başka bir toplumda oluşmayabilecektir. Siyasal yaşamın bir nesnesi olarak kabul edilen kurumlar da (institutions) işleyiş ve icraatlarına göre, siyasal şiddetin oluşmasında veya oluşmamasında etkindirler. Genel anlamda bir kurallar, inançlar, normlar ve organizasyonlar sistemi olan kurumlar, sıkça siyasal şiddetle ilişkilendirilmişlerdir. Balcells’e göre, bu bağlamda, kurumların idareleri altındaki vatandaşları tatmin edebilme durumunda şiddetin oluşmayacağı, tersi durumda ise oluşabileceği varsayılabilir (Balcells, 2015: 378). Bununla birlikte, aynı varsayımın şiddet içeren aşırılık için de geçerli olup olmayacağı tartışmaya açıktır. Kurumların ve siyasi şartların farklılaşması ile şiddet içeren aşırılıkçılık eylemlerinde de mutlak bir farklılaşma görüleceğini iddia etmek, muhtemelen riskli bir genelleme olacaktır. Siyasal şiddetle ilgili değinilmesi gereken son bir husus, bu tür şiddetin iktidar eliyle de kullanılabilir oluşudur. Şen’e göre, yapılan tanımlardan farklı olarak, siyasal şiddeti devletin/iktidarın kullandığına dair tanımlar da vardır. Bu da, siyasal şiddeti üzerinde uzlaşılması güç bir kavram haline getirmektedir. İktidarın meşruluğunda meydana gelecek bir zayıflama, onu şiddet kullanmaya yöneltebilecek; bu durumda, kuvvet, şiddetin bir ögesi haline gelebilecektir (Şen, 2018: 30).

Bireyin şiddet içeren eylemler planlaması ve gerçekleştirilmesi için, yukarıda açıklanmaya çalışıldığı gibi, uzun bir zaman dilimine yayılan köklü bir zihinsel dönüşüm geçirmesi gerekmektedir. Bu dönüşümlerin dört ana safhadan oluştuğunu öne süren Randy Borum’a göre, şiddete başvuran birey, öncelikle yaşadığı topluluk içinde meydana gelen belli bir olaydan, durumdan veya sorundan rahatsızlık duymakta, hissedilen bu rahatsızlık, bireyin zihninde, basitçe, “Bu doğru değil.” şeklinde bir düşünce yaratmaktadır. İkinci aşamada, birey, karşı karşıya kaldığı sorunu temel hak ve özgürlükler bağlamında değerlendirmekte, böylece sorun bireyin zihninde “Bu adil değil.” şeklinde tezahür etmektedir. Üçüncü aşamada, uğranılan veya uğranıldığına inanılan adaletsizlikten belli bir politika, kişi veya toplum sorumlu tutulmakta, böylece birey, hedef olarak gördüğü politika, kişi veya toplum hakkında “Bu senin/sizin hatanız.” diye düşünmeye başlamaktadır. Sonuncu aşamada ise, hedef kişi veya topluluk saf kötülük olarak kabul edilmekte, bireyin zihninde oluşan nefret, “Sen kötülüksün.” düşüncesiyle ifade bulmakta ve girişilecek şiddet eylemi meşrulaştırılmaktadır (Borum, 2003: 7-10). Bir başka görüş ise, bireyi şiddet kullanmaya iten güdülenmeyi narsisizm (benmerkezci ve kibirli düşünme) ile ilişkilendiren yaklaşımda ifade bulmuştur. Wardetzki, siyasette ve toplumda narsisizm ve iktidar ilişkilerini incelediği

araştırmasında, kendine hayran olma durumundaki bireylerin kendilerine özgü bir önermeler sinsilesi ile hareket ettiklerini savunmuştur. Buna göre, böyle bireyler, “Parlıyorum, cezbediyorum, etkiliyorum, korkutuyorum – o halde varım.” şeklinde sıralı bir mantık dizgesi sonucunda ulaştıkları çıkarım sayesinde, kendileriyle alakalı varoluşsal bir savunuya girişmekte, sonuç olarak, varlıklarını, kendi dışında kalan sosyal evreni korkutma edimine dayandırmaktadırlar (Wardetzki, 2017: 16). Yazarın çalışması doğrudan şiddet veya terörle ilgili değildir; bununla birlikte, narsisizmin bireyin benliğinde şiddetin önkoşullarından birini oluşturabileceğine yönelik saptaması açısından ilgi çekicidir.

Şiddet içeren bir eylemin, bireyin zihninde kademeli olarak oluşan bir düşünce farklılaşmasının sonucunda meydana geldiği, şiddet içeren aşırılık ve terör çalışmalarında genel kabul gören bir yaklaşımdır. Borum’un modeline benzer bir kademeli farklılaşma dizgesi geliştiren Fathali Moghaddam da, bireyin şiddete başvurması için zemin (ground floor) olarak adlandırdığı temelin üzerine inşa edilen beş aşamalı bir dönüşüm sürecinden geçmesi gerektiği üzerinde durur. Buna göre, bireyin karşı karşıya kaldığı veya kaldığına inandığı bir zorluk ‘zemin’ olarak adlandırılmaktadır. Bu zorluğu yenme çabası başarısızlığa uğrayan birey, birinci aşamada bu zorlukla mücadele için çeşitli seçenekleri değerlendirmeye girişir. İkinci aşamada ise, birey, saldırganlığı ve şiddete dayalı eylemleri bir seçenek olarak görmeye başlar. Üçüncü aşamada sadece moral değerler üzerinden çatışmaya giren birey, dördüncü aşamada düşüncenin katılma evresine varır ki, şiddete başvurmaya karar vermesi ve terör eylemlerini meşru kabul etmesi de bu evrede ortaya çıkar. Beşinci aşama ise eyleme geçilen nihai aşamadır (Moghaddam, 2005: 162-166).

Bu modellerden de görüleceği üzere, birey, radikalleşme süreci içinde kimliğine ve kişiliğine yönelik bir takım tehditler olduğunu varsaymakta, bu tehditleri yaratan politikalara, kişilere veya toplumlara karşı yabancılaşmakta, sonunda, içinde olduğu durumdan sorumlu gördüğü kişi veya gruplara karşı şiddet içeren eylemlerde bulunmanın meşru olduğu sonucuna vararak eyleme girişmektedir. Bu aşamada, radikalleşmenin ve şiddet içeren aşırılığın, bireyin düşüncelerindeki ve fiillerindeki değişimi tanımlamaları açısından bir ölçüde örtüşmeler de, birincisinin bir zihinsel dönüşüm süreci, ikincisinin ise bir edimi ifade etmesi açısından ayrıştıklarını vurgulamakta fayda vardır. Yukarıda genel çerçevesi çizilmeye çalışılan ve temelde bir düşünsel farklılaşma sürecini açıklayan radikalleşmeden farklı olarak, şiddet içeren aşırılık, bu sürecin sonunda varılan ve yasadışı bir fiili temsil eden eylemin bizatihi kendisidir. Radikalleşme, bireyin veya grubun benimsediği siyasal amaçları gerçekleştirmek için harekete geçme sürecini yansıtırken; şiddet içeren aşırılık, söz konusu birey veya grubun şiddeti kabul etmesi ve bu kabul doğrultusunda fiilen harekete geçmesidir (Çakır ve diğerleri, 2017: 34). İki kavram arasında kuramsal ve pratik açılarından önemli bir fark olduğu muhakkaktır. Bu bağlamda, Borum’un söz konusu olguları karşılaştırarak birbirlerinden ayrıştırması önemlidir. Borum’a göre, radikal fikirleri olan pek çok kişi bu fikirleri doğrultusunda terör gibi şiddet içeren aşırılık eylemlerine

başvurmazken, bu tip eylemlere başvuran kişiler de geleneksel anlamda mutlak surette ‘radikalleşmiş’ veya ‘ideolojik olarak güdülenmiş’ şeklinde tanımlanamaz (Borum, 2011: 8). Bu anlamda, sözgelimi Selefi inanca sahip ve radikal olarak tanımlanabilecek görüşleri olduğu varsayılan tüm bireylerin teröre yöneleceğini iddia etmek ne derecede hatalı bir varsayım olacaksa, teröre yönelen tüm bireylerin de mutlaka bir radikalleşme sürecinden geçen ideolojik güdülenmeli kişiler olduğunu savunmak aynı derecede hatalı bir çıkarım olacaktır. Kavramlara bu açıdan bakıldığında, yukarıda ifade edildiği gibi, radikalleşmenin genel olarak bir ‘süreç’, şiddet içeren aşırılığın ise o sürecin sonunda gerçekleştirilen ‘fiil’ olarak ayrıştığını öne sürmek mümkündür. Dahası, şiddet içeren aşırılık, bazı durumlarda radikalleşme süreciyle ilişkilendirilmesi zor, hatta hiç de olası olmayan, farklı tesirlerin etkisiyle de ortaya çıkabilen bir sonuçtur. Khalil ve Zeuthen’e göre, bireyin şiddete başvurusu ideolojik bağlamın dışında kalan güdülerle de meydana gelebilmekte, sözgelimi fakirlik ve işsizlik, bazı durumlarda bireyi bu yola başvurusu için güdüleyen kuvvetli etkenler olarak işlev görebilmektedirler (Khalil ve Zeuthen, 2014: 5).

Yukarıda kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılan radikalleşme ve şiddet içeren aşırılık eylemlerinin oluşumunda bireyin toplumsal yapı ve şartlar tarafından etkilendiğini öne süren yaklaşım, Obama Yönetiminde ortaya konulan ve ikinci bölümde incelenecek olan CVE stratejisinin fikrîsel altyapısı olarak ön plana çıkmıştır.¹ Takip eden kısımda, Yönetim tarafından planlanıp icra edilen şiddet içeren aşırılıkla mücadele faaliyetlerinin kuramsal çerçevesi tanıtılacaktır.

SOSYAL HAREKET KURAMI VE ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIKLA MÜCADELE

İslami radikalleşme ve aşırılık tehdidini ortadan kaldırmak veya en azından asgari düzeye indirmek adına Bush Yönetimi döneminde yürütülen faaliyetlerin temel hak ve özgürlüklerle bağdaşmaması ve başarılarının kamuoyunda sorgulanması, Obama Yönetiminde söz konusu tehdidin önlenmesi için farklı bir mücadele stratejisi geliştirilmesi gerektiği yönünde bir algı uyandırmıştır. Özellikle USA PATRIOT Act’in kamuoyu, akademi ve politika yapıcılar nezdinde geniş ölçüde itibar kaybetmesinden sonra, yeni iç güvenlik stratejisinin radikalleşmenin kök-nedenlerine yönelik yeni bir sosyal bilimler araştırmasına dayalı olması gerektiği hususunda bir kanaat oluşmuştur (Aldrich, 2012: 47-48).² Böylece SMT

¹ Aslında, bir terörle mücadele unsuru olarak ele alındığında, radikalleşme pek çok alt başlığı içeren bir olgudur. Cihatçılık, Selefi-Vahabi terörizm ve yalnız kurt fenomeni gibi başlıklar bunlardan sadece birkaçıdır. Asıl inceleme konusu ABD’deki karşı-radikalleşme faaliyetleri olan bu makalenin kapsam ve kısıtı gereği, birinci bölümde sadece genel anlamda radikalleşme ve şiddet içeren aşırılık kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir.

² USA PATRIOT Act: Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001 (2001 Terörizme Müdahale ve Engellemek için Gerekli Uygun Araçların Sağlanması ile Amerika’yı Birleştirme ve

yeni karşı-radikalleşme stratejisinin dayanacağı paradigma olarak görülmeye başlanmış ve Obama'nın birinci döneminin sonuna doğru güvenlik politikası yapımcıları tarafından yeni stratejinin temel kuramsal çerçevesi veya en azından bu çerçevelerden biri olarak benimsenmiştir. Ancak, Amerikan kamuoyunun terörle mücadelede kuvvet kullanımına olumsuz baktığını ve USA PATRIOT Act'in toplumda hiçbir karşılığı olmadığını iddia etmek de doğru değildir. Amerikan vatandaşlarının % 81'i, 2004 yılında yapılan bir araştırmada, terörle mücadelede küresel savaş politikasının etkin bir yöntem olduğu yönünde görüş bildirmiştir (Pew Research Center, 2004: 3). Dahası, 2013 yılında yapılan bir başka araştırmada da, toplumun % 56'sı, USA PATRIOT Act çerçevesinde uygulanan telefon dinlemelerinin meşru olduğunu ifade etmiştir (Pew Research Center/Washington Post Survey, 2013: 2). Başka bir araştırma ise, halkın % 52'sinin belirli durumlarda işkenceyi meşru kabul edebileceğini; % 47'sinin ise, ABD dışındaki kişilerin elektronik postalarının okunmasını onayladığını göstermiştir (The Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research, 2011: 4). Bu açıdan bakıldığında, aslında kamuoyunun sorunun sosyal yönüne eğilen bir terörle mücadele stratejisine çok da olumlu bakmadığı, en azından böyle bir yaklaşıma fazla itibar göstermediği varsayılabilir. Dahası, Amerikan halkının sadece % 15'i bir terörist eylemi yaşadıkları bölge için büyük bir endişe kaynağı olarak görmekte (Greenberg ve Babcock-Dunning, 2012: 652); bu bulgu da, terörle mücadelenin kamuoyu gündeminde düşünüldüğü kadar ön planda yer almadığı gibi bir çıkarıma yol açmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, aslında Obama Yönetiminin güvenlik stratejileri içinde Selefi cihatçı teröre büyük bir önem atfetmesi ve SMT üzerine kurulu bir karşı-terör anlayışı üzerinde ısrarla durmuş olması, fazlasıyla ilgi çekici bir paradoks olarak da değerlendirilebilir.

SMT ile ilgili öncelikle şu noktanın anlaşılmasında yarar vardır ki, bu kuram, daha çok sosyal hareketlerin dinamiklerini araştırma amacı güden çeşitli analitik çerçevelerden oluşmaktadır (Gunning, 2009: 158). Burada daha ileri gitmeden, sosyal hareketin ne olduğu üzerinde kısaca durmak yararlı olabilir. Aslında siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerden çok sosyolojinin inceleme alanı içinde yer alan sosyal hareket kavramı, yalın bir tanımla ifade etmek gerekirse, revizyonist bir eylem için bir araya gelen insanların kolektif faaliyetleri olarak tanımlanabilir. Klandermans, sosyal hareketi, ortak amaçlara ve ortak kimliğe sahip yıkıcı eylemlere girişen bireylerin edimleri olarak yorumlar (Klandermans, 1997: 2). Yazara göre, bir sosyal hareket örgütlenmesinin belirli hedef amaçları (targeted goals) olmalı ve bu örgütlenme, amaçlarına tarafsız yaklaşan, amaçları paylaşan, hareket için kaynak sağlayabilen ve hatta harekete karşı muhalif olan katılımcı

Güçlendirme Kanunu). ABD'de 11 Eylül sonrasında yürürlüğü giren ve telefon dinlemeleri, izinsiz ev ve işyerleri aranması ve süresiz alıkoyma gibi uygulamalara cevaz veren, bu sebeple de büyük eleştirilere uğrayan terörle mücadele kanunu. 23 Ekim 2001'de Temsilciler Meclisi'nde 66 red oyuna karşılık 357 kabul oyu, 25 Ekim 2001'de ise Senato'da 1 red oyuna karşılık 99 kabul oyu ile kanunlaştırılmıştır ve halen yürürlüktedir.

gruplardan oluşmalıdır (Klandermans, 1992: 77).³ Bir başka tanıma göre, sosyal hareket, siyasi veya kültürel çatışmalara giren ortak kimliklere sahip birey, grup ve/veya kurumların resmi olmayan etkileşim ağıdır (Diani, 1991: 1). Diğer bir görüş ise, kavramı, seçkinler, otorite veya muhaliflerle çatışmada dayanışma içinde olan grupların ortak duruşu şeklinde tanımlar (Tarrow, 1995: 229). Bu tanımlardan ve literatürdeki diğer çalışmalardan görüleceği üzere, sosyal hareketin özünde, toplumsal bir düzenin, siyasi bir yapının veya diğer verili doğruların değiştirilmesine yönelik bir meydan okuma yatmaktadır. Bu yönüyle, toplumsal hareket, belli bir zaman ve belli bir uzamdaki hakim statükoyu tamamen veya kısmen ortadan kaldırma amacı güden revizyonist edimler bütünü olarak tarif edilebilir.

SMT de, en yalın anlamıyla, işte bu hareketleri anlamak için kullanılan kuramsal çerçeveleri ifade eder. Kuram, esasen, insanların bir harekete, bir protestoya veya bir başka kolektif fiile ne zaman ve neden katıldıklarını araştırır (Levinson, 2014: 337).⁴ SMT, ABD’de sosyal psikoloji odaklı çalışmalar çerçevesinde ve protesto olgusunu ayrık, mantıksız ve açıklanamayan davranışlar şeklinde karakterize etme yaklaşımı sonucunda doğmuştur (Gamson, 2011: 251-52). Sonraki dönemlerde Mancur Olson’ın kolektif hareket kuramı (collective action theory) ve kaynak seferberliği kuramı (resource mobilization theory) gibi kuramlardan etkilenen SMT, bugün ABD’de ağırlıklı olarak devlet ve sosyal hareketler arasındaki ilişkileri incelemeye dönük bir kuram olarak kullanılmaktadır (Levinson, 2014: 338). Bu bağlamda, SMT’nin neden radikal İslami eylemleri ve buna bağlı terör saldırılarını incelemede ve bireylerin neden bu tip eylemlere yöneldiklerini bulmaya çalışmada yararlı bir kuram olarak değerlendirildiğini anlamak zor değildir.

Aslında, Obama Yönetimi’nin genel dünya görüşü, güvenlik politikası anlayışı ve tehdit algısı, daha seçim kampanyası döneminden itibaren SMT’nin ifade ettiği varsayım ve değerlere yakın bir konumda olmuştur. Demokrat Parti kampanya danışmanları eski sendikacı Marshall Ganz ve siyaset bilimci Peter Dreier, Yönetimin aşırılıkla mücadele stratejisinin sosyal hareket kuramı

³Klandermans, bu grupları sırasıyla ‘bystander publics’ (izleyiciler), ‘adherents’ (tarafhtarlar), ‘constituents’ (kurucular) ve ‘opponents’ (muhalifler) olarak kavramsallaştırmıştır. Bu grupların sosyal hareket organizasyonundaki işlevleriyle ilgili ayrıntılı bir inceleme için bkz.: Katz, S. ve Woodhouse, B. B. (2005). Martyrs, the Media and the Web: Examining a Grassroots Children's Rights Movement Through the Lens of Social Movement Theory, *Whittier Journal of Child and Family Advocacy*, Vol. 5, No. 15-334.

⁴Levinson aslında bu tanımları kendisi yapmamış, David A. Snow’un çalışması üzerine yaptığı analiz sonucunda ulaşımıştır. Burada, Snow’un alıntılanan eserinde de Levinson’un ulaştığı tanımın birebir aynı kelimelerle yer almadığını belirtmek gerekir. Tanım, Snow’un çalışmasının bütünsel bir yaklaşımla incelenip değerlendirilmesi sonucunda geliştirilmiştir. Birincil kaynak için bkz.: Snow, D. A. ve diğerleri (2004). *The Blackwell Companion to Social Theory*, Oxford: Malden-Blackwell Publishing.

doğrultusunda şekillenmesinde önemli rol oynayan figürlerden ikisidir. Ganz, Obama yönetiminin CVE kuramcısı ve uygulamacısı olarak bilinirken, Dreier da, The Huffington Post, The American Prospect ve Dissent gibi medya mecralarında konuyla ilgili makaleler kaleme alarak politikanın halkla ilişkilerci rolünü oynamıştır (Wilentz, 2010). Başkan Obama, tam da Ganz ve Dreier'in savunuculuğunu yaptıkları SMT perspektifine uygun bir şekilde, göreve başladıktan sonra, 2009 Haziran'ında Mısır'ın El Azhar Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, Müslümanların kolonyel güçler tarafından hak ve özgürlüklerden mahrum bırakıldıklarını açıklamış, Soğuk Savaş sırasında da Müslüman çoğunlukların, yaşadıkları ülkelerde saygı görmeksizin, birer vekil (proxy) olarak kullanıldıklarını söylemiştir (Obama, 2009).⁵ Aslında bu ve benzeri görüşler, Müslümanların tarihsel süreç içinde farklı amaçlarla, bir şekilde sürekli kullanıldıkları, baskıya maruz bırakıldıkları ve hatta şiddetin mağduru oldukları yaklaşımı üzerine kurulan bir varsayıma sahiptir. Böyle bir varsayıma dayalı bir terörle mücadele stratejisinin esasen kuramsal bir çerçeveden yoksun olduğu da ileri sürülemez. Balibar, siyaset ve şiddet ilişkisini incelediği araştırmasında, bireylerin ve grupların 'şiddete maruz kalanlar' ve 'şiddeti uygulayanlar' olarak açık ve net bir biçimde ayıramayacağını öne sürmüştür. Yazara göre, şiddet uygulama tehlikesi bulunanlar öncelikle şiddete maruz kalanlar olacaktır (Balibar, 2014: 19-20). ABD içindeki radikal Selefi terör tehdidinin asli olarak Müslüman topluluklara uygulanmış olabilecek siyasal baskı ve ötekileştirmeden kaynaklanma olasılığını önceleyen SMT esaslı terörle mücadele politikasının da bu kuramsal kabule uyduğu açıktır.

Yönetimin şiddet içeren Müslüman aşırılıkla mücadele politikasına dair söylem ve eylemlerinin 'fikirbabası' olarak kabul edilebilecek en önemli kişi ise kuşkusuz Quintan Wiktorowicz'dir. Şiddet içeren aşırılık üzerine çalışan bir siyaset bilimci olan Wiktorowicz, Ürdün ve Britanya'da radikalleşme üzerinde saha çalışmaları gerçekleştirmiş olup, strateji ve iletişim firması Affinis Labs'in kurucu ortağıdır. Dışişleri Bakanlığı'nın karşı-terör faaliyetleri çerçevesinde kurulan Küresel Yükümlülük Merkezi'nde (Global Engagement Center) 2011-2013 yılları arasında kıdemli yönetici olarak çalışmıştır. İslami radikalleşme üzerine yaptığı teorik ve saha çalışmalarıyla tanınan Wiktorowicz, şiddet içeren İslami aşırılığın nedenlerini SMT'nin kuramsal çerçevesinde incelediği en önemli eseri İslami Aktivizm: Bir Sosyal Hareket Kuramı Yaklaşımı'nda (Islamic Activism: A Social

⁵ Radikalleşmenin kök-nedenleri arasında fakirlik ve baskılanmanın bulunduğu ilişkin yaygın kanaatin Batı'daki Müslümanlar için de geçerli olduğu tartışmalı bir varsayımdır. ABD ve Avrupa'daki Müslümanların demografik profilleri incelendiğinde, aslında tam tersi bir durumun ortaya çıktığı görülmüştür. Buna göre, Batı'daki Müslüman aşırılıkçılar, fakir ve fanatik toplumsal azınlıklardan çıkmamaktadır. Tersine, ABD örneğinde görülebileceği üzere, Batı'da pek çok radikal birey, modern ve demokratik bir ülkenin göreceli varsıllık ortamında doğup büyümüştür. Bu iddia ve radikalleşmenin kök-nedenleri hakkında daha ileri bilgi için bkz.: Veldhui, T. ve Staun, J. (2009). *Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*, The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.

Movement Theory Approach) 11 Eylül terör saldırılarını müteakiben gerçekleştirilen Afganistan işgalinin hemen ardından Müslüman topluluklar arasında tepkisel bir karşı-faaliyet modeli oluştuğunu öne sürmüştür. Bu modelin temel belirleyici unsurları, Cuma hutbeleri, protesto gösterileri, bu hutbe ve gösterilerde ABD'nin şeytanlaştırılması ve neticede ABD aleyhine belirli Müslüman kesimler nezdinde tutarlı görülen bir fikir birliğinin meydana getirilmesi olmuştur (Wiktorowicz, 2004: 2). Çeşitli ülkelerdeki Müslüman topluluklarda görülen bu fiilleri 'İslami aktivizm' olarak adlandıran Wiktorowicz, SMT'nin bu olgunun araştırılmasında etkin bir sorgulama yöntemi olabileceğini iddia etmiştir. Geniş kitlelerin otoriter Müslüman ülkelerdeki modernizasyon çalışmalarının olumsuz yan etkilerine maruz kaldıklarını belirten araştırmacı, bunun sonucunda da dışlanan Müslümanların siyasi kaynaklara erişemediklerini ve yabancılaşma sürecine girdiklerini öne sürmüştür (Wiktorowicz, 2004: 8). Bu yaklaşımından açıkça görülmektedir ki, Wiktorowicz, şiddet içeren aşırılığı ve radikalleşmeyi toplumsal nedenlerle meydana gelen bir süreç olarak değerlendirme eğilimindedir. Bu sürecin de en iyi SMT çerçevesinde incelenebileceğini savunmaktadır.

Obama Yönetiminin İslami aşırılıkçılığa bakışı üzerinde etkili olan bir diğer isim ise Muhammed Hafız olmuştur. Deniz Kuvvetleri Lisansüstü Okulu'nda öğretim üyesi olan ve İslami hareketler, siyasal militanlık, şiddet içeren aşırılık ve radikalleşme konuları üzerinde çalışan Hafız, Müslümanların tüm dünyada geleneksel bir dışarlanmaya maruz kaldıklarını ileri sürmüştür. Bu toplulukların ayırım gözetmeyen bir baskılamaya uğradığını savunan Hafız, bu nedenle de neredeyse evrensel olarak nitelenebilecek bir radikalleşme sürecinin öznesi haline geldiklerini iddia etmiştir (Hafız, 2003: 21-22).

Obama Yönetimi, kendinden önceki ve sonraki tüm hükümetler gibi, elbette bütün tehdit algılarını tek bir dünya görüşü veya bazı akademisyenlerin fikirleri üzerinden değerlendirip güvenlik politikasını buna göre inşa etmemiştir. Yönetim içinde her zaman farklı siyasal görüşleri ve bunlara dayanan stratejik paradigmaları savunan kesimler olagelmıştır. Ancak, yukarıdaki bulgular ışığında açıkça görülen, Obama Yönetiminin şiddet içeren İslami aşırılıkla ve radikalleşmeyle mücadele anlayışının şekillenmesinde, Ganz, Dreier, Wiktorowicz ve Hafız gibi SMT kuramcılarının etkili olduğudur. Yönetim, CVE politikasını, tamamen olmasa da ağırlıklı olarak bu kişilerin fikirleri ve dünya algıları doğrultusunda tasarlamaya başlamış ve uygulamaya koymuştur.

Politikanın tasarımında ve uygulanmasında SMT'den yararlanılacağına dair ilk işaret, Anavatan Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Anavatan Güvenlik Danışma Konseyi CVE Çalışma Grubu (Homeland Security Advisory Council CVE Working Group) tarafından 2010 yılında yayınlanan tavsiye raporunda görülmüştür. Raporunda, ideolojik motivasyonun şiddet eylemlerinde rastlanılan ortak bir gösterge olmasıyla birlikte, her eylemin kendine özgü olduğu, bireysel bazda incelenmesi gerektiği ve en önemlisi şüphelilerin yaşadıkları, çalıştıkları ve eylemlerini düzenledikleri özel topluluklar bağlamında ele alınmasını şart olduğu

vurgulanmıştır (CVE Working Group, 2010). Çalışma, lafzından da anlaşılacağı üzere, şiddet içeren aşırılıkla mücadelede bireylerin yaşadıkları sosyal çevre ile olan etkileşimlerinin incelenmesine önem veren bir yaklaşıma sahiptir. Bu da, karar alıcıların SMT perspektifinde yapılandırılmış bir karşı-radikalleşme politikası geliştirmeyi öncelikli amaç olarak gördüklerinin açık göstergesi şeklinde kabul edilebilir.

Obama Yönetimi döneminde şiddet içeren aşırılık ve İslami radikalleşmeyle mücadele stratejisinin daha belirgin hatlarla çizildiği ilk resmi belge, Ağustos 2011'de Beyaz Saray tarafından yayınlanan Birleşik Devletler'de Şiddet İçeren Aşırılığı Önlemek için Yerel Ortakları Güçlendirme (Empowering Local Partners to Prevent Violent Extremism in the United States) isimli rapordur. Bazı ABD vatandaşlarının 11 Eylül'den sonra El Kaide ve bağlıları tarafından telkin edilerek radikalleştirildiğine dikkat çeken rapor, 'topluluk-kökenli yaklaşım' (community-based approach) olarak tanımladığı mücadele yöntemi kapsamında, yönlendirilmeye hassas toplulukların öncelikle devlet tarafından bilgilendirilerek radikalleşme ve şiddet içeren aşırılığın önlenebileceği savını geliştirmiştir (Empowering Local Partners, 2011: 2-3). Rapor, insanları şiddeti desteklemeye iten tek bir faktörün olmadığını ve her bir bireyin şiddet içeren aşırılığa değişik yollardan gidebildiğini öne sürdüktan sonra, Müslüman-Amerikan toplulukları içinde faaliyet gösteren El Kaide ve bağlılarının ABD'yi İslam'ı yok etmeye çalışmakla suçladıklarını ve bu gerekçeden hareket ederek Amerikalılara karşı şiddetin meşru olduğu sonucuna vardıklarını iddia etmektedir (Empowering Local Partners, 2011: 6-7). Rapora göre, Müslüman topluluklar içinde yayılmaya elverişli olan şiddet içeren aşırılıkla mücadele etmenin yolu, öncelikle, Federal Hükümet, eyalet yönetimleri, yerel yöneticiler ve ilgili sivil toplum örgütlerinin birlikte çalışarak birey ve grupları bilgilendirmelerinden geçmektedir (Empowering Local Partners, 2011: 5).

Obama Yönetimi, söz konusu belgeyi yayınladıktan dört ay sonra, Aralık 2011'de bu kez stratejinin nasıl hayata geçirileceğine yönelik ikinci belgeyi kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu belge, Birleşik Devletler'de Şiddet İçeren Aşırılığı Önlemek İçin Yerel Ortakları Güçlendirme Stratejisini Yürütme Planı (Strategic Implementation Plan for Empowering Local Partners to Prevent Violent Extremism in the United States) isimli rapordur. Söz konusu raporda, şiddet içeren aşırılıkla mücadelede başvurulacak en iyi yöntemin bilgilendirilmiş, donanımlı aileler, yerel topluluklar ve kurumlar olduğu vurgulanmıştır. Raporda daha sonra, Federal Hükümetin söz konusu mücadele kapsamında üç ana amaca odaklanacağı açıklanmıştır. Bu amaçlar sırasıyla, (1) aşırılıkçıların hedefi olabilecek yerel topluluklarla teması ve desteği artırmak, (2) şiddet içeren aşırılığı önlemek için hükümet içinde ve hukuki yaptırım mekanizmalarında uzmanlık tesis etmek, (3) Amerikan ideallerini yüceltirken, aynı zamanda CVE propagandası yapmak olarak belirtilmiştir (Strategic Implementation Plan, 2011: 1-2). Bu amaçlara ulaşmak için uygulanması gereken politika da, bütünleşik-hükümet (whole-of-government), yani tüm devlet kurumlarını kapsayan bir çalışma modeli olarak ifade edilmiştir.

Bu bağlamda, devletin geleneksel iç güvenlik bürokrasisinin temelini oluşturan Anavatan Güvenlik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Federal Soruşturma Bürosu'nun (FBI) yanında, Eğitim Bakanlığı, Sağlık ve İnsani Hizmetler Dairesi ve Gazi İşleri Dairesi gibi diğer ilgili devlet birimlerinin de aşırılıkla mücadelede devreye girerek, göçmen entegrasyonundan temel hak ve özgürlüklerin korunmasına kadar pek çok alanda faaliyet gösterileceği, bu surette şiddet içeren aşırılıkla devletin tüm birimleri ve imkanlarını seferber ederek mücadele edileceği belirtilmiştir (Strategic Implementation Plan, 2011: 4).

CVE'nin Federal Hükümet tarafından yapılan tek bir tanımı yoktur. Pek çok hükümet dairesi kendi önceliklerine ve kurumsal sorumluluk anlayışlarına göre farklı tanımlar geliştirmişlerdir. Bunların arasında programı en net ve anlaşılabilir şekilde belirten Anavatan Güvenlik Bakanlığı'nın tarifidir. Buna göre CVE stratejisi, terörist faaliyetlerle ilgili davranış, taktik ve diğer göstergelerin daha iyi anlaşılması için yerel toplulukların güçlendirilmesini ifade eden bir aşırılıkla mücadele yöntemidir (DHS Lexicon, 2017: 127). Bu tanımdan hareketle, Obama Yönetiminin SMT üzerine kurulan CVE stratejisini, ülkedeki radikalleşme eğiliminde olan toplulukların yakından izlenmesi ve şüpheli olabilecek kişi ve eylemlerin önceden tespit edilmesi üzerine kurulmuş bir şiddet içeren aşırılıkla mücadele yöntemi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte şu hususun hatırlatılmasında da yarar vardır ki, resmi CVE tanımlarının hiçbirinde dini bir referans yapılmamış, izlenecek toplulukların müstakil olarak Müslümanları veya başka inanç gruplarını kapsayacağına dair açık bir beyanatta bulunulmamıştır. CVE, aralarında anti-Semitik nefret grupları ve neo-Nazi hareketlerinin de bulunduğu her tür radikalleşmeye karşı etkin olabilecek bir önlem olarak açıklanmıştır (Empowering Local Partners, 2011: 1). Ancak dördüncü bölümde görüleceği üzere, uygulama safhasında strateji neredeyse bütünüyle ülkedeki Müslüman gruplara yönelik faaliyetleri içerecek şekilde icra edilmiştir ki, yöntemi sorunlu kılan en önemli husus da budur.

CVE STRATEJİSİNE YÖNELİK DESTEKLEYİCİ YAKLAŞIM

SMT üzerine inşa edilmiş CVE uygulamalarına yönelik olarak yapılan ve dördüncü bölümde açıklanacak olan eleştirilere rağmen, öncelikle stratejinin başarılı ve işlevsel olduğunu savunan görüşler olduğunu belirtmek ve bu görüşlerin kapsamalarını ve dayandığı gerekçeleri açıklamak uygun olacaktır. Ancak, bu bölüme başlamadan hatırlatılması gereken husus, literatürde ve medyada rastlanan olumlu değerlendirmelerin, eleştirel değerlendirmelerle mukayese edildiğinde görece düşük seviyede olduğudur. CVE hakkında yapılan analiz ve değerlendirmelerin çoğunda, stratejinin bütünü veya belirli bir bölümüyle ilgili eleştirel bir unsur bulunduğu görülmüştür.

CVE'nin işlevselliğiyle ilgili olumlu görüş açıklayan çeşitli araştırmacı ve kurumlar olmakla birlikte, stratejiyi daha çok sahiplenmiş görünen kurumlar arasında bazı düşünce kuruluşları gelmektedir. Bunlardan biri olan Brookings'ın ABD-İslam Dünyası ilişkileri uzmanı Eric Rosand, CVE faaliyetlerinin, bütün eleştirilere rağmen, terörle mücadelede doğru yönde atılan bir adım olduğunu savunmuştur. Rosand'a göre, FBI'nın dördünü bölümde anlatılacak olan CVE programları aşırılıkla mücadelede yeni araçlar geliştirilmesine katkıda bulunduğu için belli bir itibarı hakketmektedir. Kurumunun yürüttüğü bazı programların başarısızlıkları, CVE stratejisinin hatalı olmasından değil, stratejiyle ilgili deneme ve veri sorgulama sürecinin Washington'da yetersiz biçimde yönetilmesinden kaynaklanmıştır. Eyaletlere daha fazla yerel denetim yetkisi verilmesi; psikolog, kriminolog ve sosyologların yer aldığı türdeş alanlı (cross-disciplinary) bir araştırma ortamının yaratılması; adli mercilere verilen eğitimin ve tahsis edilen kaynakların genişletilmesi gibi düzenlemeler hayata geçirilirse, CVE hedeflenen amaca ulaşabilecek bir yaklaşımdır (Rosand, 2017). Gerçekten, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmalarının dışında kalan sosyal bilim alanlarının da CVE'nin gelişimine katkıda bulunabileceği, dolayısıyla stratejinin temelde doğru bir yaklaşım üzerine tesis edildiği görüşü, farklı bilim alanlarında ortaya konan çalışmalarda da vurgulanmıştır. Bunlardan biri, psikiyatride aşırılık içeren şiddet davranışların epidemiyolojisi (hastalık oluşum incelemesi) hakkında yapılan çalışmalardır. Columbia Üniversitesi Klinik Psikiatri Bölümü'nün yaptığı değerlendirmeye göre, ruh hastalıklarıyla terör eylemleri arasında doğrudan bir bağlantı kurmak zor olsa da, sağlık uzmanlarının görevi zaten tam da bu bağlantıyı bulmaktır (Aggarwal, Cedeño ve Bhui, 2017). Bağımsız eylem yapan teröristlerle bir grup içinde eylem yapan teröristleri karşılaştıran bir çalışmada, birinci grupta yer alan kişilerin % 32.8'inin bir ruhsal hastalığı olduğu; ikinci gruptakilerde ise bu oranın % 3.4'te kaldığı görülmüştür (Corner ve Gill, 2015: 25). Bu çalışma ve bulguları değerlendiren Aggarwal, Cedeño ve Bhui'ye göre, şiddet içeren aşırılığı önleme çalışmaları, klinik psikiatri araştırmalarından elde edilen bulguların yardımıyla, suç işleme sebeplerinin kavramsallaştırılmasında yararlı olabilecektir. Bir başka araştırma, California Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından yapılmış ve bu çalışmada, cinsiyet, etnisite, medeni hal, eğitim seviyesi ve sağlık durumu parametrelerinde farklı özelliklere sahip grupların terörle ilgili risk algıları ölçülmüştür. Araştırmada, ruh hastaları, özürülüler ve etnik azınlık gruplarında terör risk algısının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Eisenman ve diğerleri, 2009: 171-173). New Hampshire Üniversitesi Psikoloji Bölümü ise, risk algısının politik davranış ve tutumlara etkisini ölçmeyi amaçlayan bir araştırma yapmış; bu araştırmada, riskin subjektif bir olgu olduğu ve psikolojik faktörler tarafından belirlendiği sonucuna ulaşılmıştır (Jenkin, 2006: 7). Bu çalışmalar ile terörün sebep ve sonuçlarına yönelik farklı bilim dallarında yapılabilecek benzeri araştırmalar, siyaset bilimi ve güvenlik çalışmaları kapsamında yürütülen araştırmalara tamamlayıcı bir katkı sağlayabilecek potansiyelde görünmektedir. Bu nedenle, türdeş alanlı bir yaklaşımın benimsenmesi halinde, CVE faaliyetlerinde operasyonel başarının artabileceği düşünülebilir.

ABD'nin bir diğer önemli düşünce kuruluşu Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi (Center for Strategic and International Studies) tarafından hazırlanan bir başka çalışmada, CVE'nin işlevsiz kalan yönlerine rağmen, uygulanmasına devam edilmesi ve geliştirilmesi yönünde görüş beyan edilmiştir. Kurumun hazırladığı rapora göre, CVE, terörle mücadelede askeri ve adli önlemlere oranla, geçici (ad hoc) bir yaklaşım olarak kabul edilmiş ve hakkettiğinden daha az değer verilmiş bir yöntemdir. Daha fazla paydaşlarını katılımı halinde başarılı olabilecek yeni bir CVE anlayışına gereksinim vardır ve bu bağlamda stratejinin merkezine insan hakları, hukun üstünlüğü, itibar ve adalet kavramlarının konulması gerekmektedir (Green, Proctor, 2016: 28). CVE'nin bütün eksiklikleri ve yetersizliklerine karşın, anafikir olarak doğru olduğunu vurgulayan dikkat çekici bir değerlendirme de Center for American Progress (CAP) isimli kuruluşdan gelmiştir. CVE'nin yenilikçi bir terörle mücadele faaliyeti olduğunu açıklayan kurum, faaliyetlerin devam etmesi gerektiğini, dahası, programların Trump Yönetimi döneminde de ABD'nin Ortadoğu'daki dost ve müttefik ülkelerle birlikte yürütülmesini tavsiye etmiştir (Awadallah, Lang ve Densmore, 2017). CAP'nin yönetim kurulu başkanı Neera Tanden'in Başkan Barack Obama'nın iç politika danışmanı olması ve kurumun ABD'de esasen liberal görüşü temsil etmesi bu değerlendirme ve tavsiyelerde rol oynamış olsa da, CVE'nin sürdürülebilir ve hatta uluslararası boyuta genişletilebilir mahiyette bir strateji olduğunu savunması dikkat çekicidir. Bu bağlamda hatırlatılmasında yarar olan bir husus, CVE'nin bu isimle olmasa da çok benzer bir isimle (Şiddet İçeren Aşırılığı Önleme, Preventing Violent Extremism, PVE) ve bütünüyle aynı anafikirden hareket ederek, uluslararası topluluk nezdinde BM çatısı altında da savunulmuş olduğudur. UNESCO tarafından yayınlanan politika raporunda, PVE'nin bireysel, yapısal ve organizasyonel boyutlarda yer alan 45 olumlu etkisinin gözlemlendiğini açıklanmıştır. Bu etkilerin arasında, bireylerin eleştirel düşünce yetilerinin geliştirilmesi, toplumlarda cinsiyet, kültür ve etnisite alanlarında açık görüşlülüğün artırılması, silah kullanımından kaynaklanan şiddet ve cinayetlerin azaltılması gibi önemli başlıklar yer almaktadır (UNESCO, 2018: 9).

CVE kapsamında hayata geçirilen ve yönlendirilmeye müsait toplumların devlet tarafından bilgilendirilerek radikalleşme ve şiddet içeren aşırılığın önlenebileceği savı üzerine kurulu 'topluluk-kökenli yaklaşım'ın ise, iddia edildiği gibi her zaman tepkiyle karşılanmadığını, belli eyaletlerdeki Müslüman toplumlarının bu yaklaşım üzerine kurulu CVE programlarına olumlu yaklaştıklarını savunan görüşler de vardır. Bunlardan birinde, 'topluluk-kökenli yaklaşım'ın nasıl yürütülebileceğini ortaya koyan tek bir reçete yoksa da, başarılı olabilen modellerin topluluk katılımını gerektiren ve buna olanak tanıyan sistem ve yapıların inşa edilmesine katkıda bulunabileceği öne sürülmüştür. Bu görüşe göre, sözkonusu yaklaşım, şiddet içeren aşırılık risklerini azaltmaya yarayan programların geliştirilmesinde alternatif bir yoldur (Ellis, Abdi, 2017: 396-397). Burada sözü edilen 'topluluk kökenli yaklaşım' ve bu kavrama dayalı program,

dördüncü bölümde Minneapolis eyaletinin St. Paul şehrindeki uygulama anlatılırken açıklanacaktır. Bu aşamda belirtilmesi gereken husus, programa yönelik eleştirilere rağmen, belirli kurumlar tarafından yapılan açıklamalar incelendiğinde, projenin en azından potansiyel olarak belli oranda bir işlevsellik taşıdığıdır. Gerçekten, St. Paul ve bu faaliyetlerin yürütüldüğü diğer pek çok kentte yaşayan Müslüman-Amerikalı topluluklar CVE'ye karşı olumlu bir duruşa sahip olmuşlardır. Müslüman Kamusal İlişkiler Konseyi (Muslim Public Affairs Council) isimli kurum, radikalleşmeye karşı özel bir şiddet önleme projesi olan Güvenli Bölgeler Girişimi (Safe Spaces Initiative) isimli programı hayata geçirmiştir. Dünya Kaynak Geliştirme ve Eğitim Kurumu (World Organization for Resource Development and Education) ise, Maryland eyaletinde yenilikçi bir kamu-özel sektör işbirliğiyle risk altında olan bireylere yönelik bir program başlatmıştır (Vidino, Hughes, 2015: 10). Minnesota'da yürütülen ve bu eyaletteki Somalili Müslüman topluluğunun topluma entegrasyonunu hedefleyen programla ilgili olarak da benzer görüşler dile getirilmiştir. Eyalette yaşamakta olan Müslüman-Amerikalı toplulukların kanaat önderleri, uygulamaya konan projelerle ilgili olumlu görüş bildirmiş, temel amaçlarının tüm Amerikalılar gibi genç nüfusa iyi bir eğitim ve iş olanağı sağlamak olduğunu açıklamışlardır (Warsame, Farah ve Adam, 2015).

CVE PROGRAMLARI VE ELEŞTİREL YAKLAŞIM

CVE ile ilgili değerlendirmeye girmeden, öncelikle iki hususun altını çizmek isabetli olacaktır. Bunlardan birincisi, CVE uygulamalarında pratiğin teorinin gerisinde kaldığıdır. SMT anlayışı çerçevesinde uygulamaya konulan programların çoğu yüzeysel bir halkla ilişkiler çalışması olmanın ötesine gidememiş, sonuçları nesnel bir metodoloji ile ölçülememiş, dahası, sivil toplum ve akademik çevrelerden beklenen desteği bulamayarak Müslüman toplulukların potansiyel suçlu konumuna getirildiği iddiasıyla ağır eleştirilere hedef olmuştur.⁶

⁶ ABD'deki CVE programları, esasen büyük ölçüde Britanya'da uygulanan benzeri faaliyetler model alınarak geliştirilmiştir. 11 Eylül terör saldırılarından sonra Britanya hükümeti 'counterterrorism strategy' (karşıterörizm stratejisi) kelimelerinin baş harflerinden oluşan CONTEST adını verdiği bir programı yürürlüğe sokmuştur. Söz konusu programın alt projelerinden birisi olan Prevent'in (Önleme), 2003 yılında uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Program, büyük ölçüde 2009-2011 yılları arasında ABD Londra Büyükelçiliği'nde şiddet içeren aşırılık üzerine çalışan Quintan Wiktorowicz'in sosyal hareket kuramı çerçevesinde gerçekleştirdiği saha çalışmaları ve bulgularına dayalı olarak planlanmış, ülkeye yönelik çoğu aşırılıkçı tehdidin Müslüman radikal gruplardan kaynaklandığı varsayımıyla, bireyleri ve grupları şiddet içeren İslami aşırılıkçılıktan korumak amacıyla hayata geçirilmiştir. Müslüman topluluklar arasında ciddi bir tepki toplayan Prevent programı, pek çok sivil toplum kuruluşu, azınlık grubu ve akademisyen tarafından, toplum içinde ayrımcılık yapmak, yabancılaşma ve marjinalleşmeye sebebiyet vermek ve inanç ve fikir özgürlüğünü güvenceye alan kanunları ihlal etmek gibi nedenlerle eleştirilmiştir. Britanya devletinin resmi CONTEST belgesi için bkz.: CONTEST, The

Obama Yönetiminin SMT yaklaşımı doğrultusunda sınırlı sayıda CVE programı yürürlüğe sokulmuş, söz konusu programların hayata geçirilmesi Strategic Implementation Plan'ın yayınlanmasından çok sonra gerçekleştirilmiş, bunlarla ilgili hükümet tarafından verilen bilgiler de oldukça yetersiz kalmıştır (Patel, Kaushik, 2017: 22). İkinci husus ise, ABD sınırları içinde CVE programlarının planlanıp icra edilmesinden sorumlu tek bir merkezi mercinin bulunmamasıdır. Federal düzeydeki programların çoğu, Adalet Bakanlığı ve Anavatan Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve hayata geçirilmiş olsa da, CVE faaliyetlerinden sorumlu olan ve aralarında hiyerarşik bir bağın ve eşgüdümün olmadığı sayısız devlet kurumu vardır. Bunların arasında, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism (Karşıterörizm ve Şiddet İçeren Aşırılığı Önleme Bürosu), Anavatan Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Countering Violent Extremism Task Force (Şiddet İçeren Aşırılığı Önleme Görev Gücü), Ulusal Haberalma Direktörlüğü'ne bağlı National Counterterrorism Center (Ulusal Karşıterör Merkezi) ve FBI'a bağlı Terrorist Screening Center (Terörist İnceleme Merkezi) bulunmaktadır. Eyalet düzeyinde ise, polis teşkilatları ve sivil toplum kuruluşları CVE'nin birincil yerel çözüm ortağı statüsündedirler.

Federal Programlar

Federal düzeyde yürütülen CVE programlarından en önemlileri, FBI tarafından uygulamaya konulan üç girişimdir. Bunlardan birincisi, kurumun yayınladığı ve CVE Okul Rehberi (CVE School Guidance) olarak da bilinen Okullarda Şiddet İçeren Aşırılığı Önleme (Preventing Violent Extremism in Schools) isimli çalışmadır. Okul çağındaki gençleri radikalleşme yönelimlerine karşı korumayı hedefleyen rehberin en önemli iddiası, 18 ve altı yaş grubundaki bireylerin aşırılıkçı ideolojilere karşı doğuştan gelen risk faktörlerine sahip olduklarını belirtmesidir (School Guidance, 2016: 3). Ancak daha en başta bu varsayımın kendisi sorundur. Bunun nedeni ise, bilimsel araştırma verilerinin bu yargıyı doğrular mahiyette olmamasıdır. Fordham Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin İslami aşırılıkçılar üzerine gerçekleştirdiği suçlu profili çalışmasında, ABD'de Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütünün faaliyete geçtiği tarihten 2016 ortasına kadar geçen dönemde, İŞİD'le ilgili saldırılar nedeniyle yargılanan 101 suçludan sadece 5 tanesinin 18 ve altı yaş grubundan olduğu görülmüştür (Case by Case, 2016: 10). Dolayısıyla, sözü edilen yaş grubundaki gençlerin şiddete doğuştan eğilimli olduğu yönündeki saptama bilimsel doğrulanabilirlikten uzak görünmektedir. Rehberde ayrıca radikalleşmenin belli bir yolu (trajectory) olduğu da iddia edilmiş, benzer davranış kalıplarına sahip olan gençlerin aynı yollardan geçerek radikalleştikleri ve şiddet içeren aşırılık eylemlerine giriştikleri

United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism (2011). Presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty. Konuyla ilgili eleştirel bir rapor için bkz.: Ganesh, B. (2015). *Implementing Prevent: From a community-led to a Government-centred approach A consultation for London Assembly and MOPAC*, London: Faith Matters.

belirtmiştir (School Guidance, 2016: 3, 15, 16, 20, 21, 22). Ancak bu varsayım da oldukça sorunludur ve öncelikle FBI'nın aşırılıkla ilgili kendi bulguları ve açıklamalarıyla çelişmektedir. Kurumun, gizliliği sonradan kaldırılan 2015 tarihli FBI Şiddet İçeren Aşırılığı Engelleme Planı (FBI Strategic Plan to Curb Violent Extremism) başlıklı iç yazışmasında, radikalleşmenin belli bir modeli ve yolu olmadığı açıkça ifade edilmiştir (FBI Strategic Plan, 2015: 2). Bu nedenle, rehberin ortaya koyduğu varsayımın itibar görmesi ve okullardaki eğitim faaliyetlerinde esas alınması mümkün ve yararlı olmadığı gibi, zaten böyle bir iddia siyasal-sosyolojik gerçeklik açısından da muteber değildir. Son kertede pozitivist bir bakış açısını yansıtan bu varsayım, radikalleşmenin ölçülebilir ve asla değişmeyen ilerleme süreçleri üzerinden geliştiği, bu nedenle de belli davranış modellerine sahip birey ve grupların hareketlerini takip etmek suretiyle aşırılığın önlenilebileceği gibi doğruluğu sorgulamaya açık bir yöntemi işaret etmektedir. Ancak daha vahim olan, bu şüpheli varsayımlarla dolu FBI rehberinin öğrenciler üzerinde ne derecede etkili olduğuyla ilgili bir araştırma yapılmamış olmasıdır. Bu makalenin kaleme alındığı dönemde literatürde bu yönde bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

FBI, 2015 yılı Ekim ve Kasım aylarında iki programı daha uygulamaya koymuş olup, bunlardan birincisi, 'Bir Kukla Olma' (Don't Be a Puppet) adı verilen karşılıklı etkileşimli internet sitesi; ikincisi ise, Ortak Sorumluluk Komiteleri (Shared Responsibility Committees, SRC) projesidir. 'Bir Kukla Olma' isimli web sitesinin anasayfası, şiddet içeren aşırılığın tanımı, insanların şiddet içeren aşırılığa yönelme nedenleri, bilinen aşırılıkçı gruplar, bu grupların insanlarla nasıl temas kurduğu ve aşırılıkçıların kimleri etkilediği başlıklarından oluşan beş ayrı sekme şeklinde tasarlanmıştır. Her bir sekme karşılıklı etkileşim esasına uygun grafik bilgilerden oluşmakta olup, bu sekmelerin tümünü tıklayan ve okuyan site ziyaretçisi sembolik bir FBI sertifikası ile ödüllendirilmektedir. Web sitesindeki karşılıklı etkileşim uygulamasının pedagojik açıdan etkinliği tartışmaya açıktır, ancak kamuoyunda şiddet içeren aşırılıkla mücadele konusunda oldukça ayrımcı bir dil kullandığı ve toplum içinde Müslümanlara karşı tehlikeli denebilecek düzeyde bir ötekileştirmeye cevaz verebileceği ve sonuçta istenenin tam tersi bir sonuca sebep olabileceği yönünde eleştirilere sebep olduğu bir gerçektir. Pek çok Müslüman sivil toplum örgütü, programın Müslümanlar hakkında negatif stereotipler ürettiğini savunmuş, sitenin vatandaşları fikir ve inanç polisliğine teşvik ettiğini ileri sürmüştür.⁷ Sitede kullanılan 'Bir Kukla Olma' sloganı, devletin diğer CVE programları kapsamında kullandığı güvenlikçi eylem ve söylemlerle birlikte değerlendirildiğinde, gerçekten uygulamanın olumsuz sonuçlara neden olabileceği varsayılabilir. Anavatan Güvenlik Bakanlığı 2010 yılında, henüz CVE faaliyetleri erken planlama evresindeyken, terörizmle ilgili kamu farkındalığı

⁷ Söz konusu sivil toplum örgütleri, ayrıca bu uygulama ile ABD Anayasası'nın din ve düşünce özgürlüğünü güvence altına alan Birinci Değişikliği'nin de ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Konuyla ilgili bir şikayet mektubu için bkz.: <http://www.adc.org/wp-content/uploads/2016/04/Coalition-Letter-to-FBI-RE-Website-Profiling-Arab-Youth1.pdf>

yaratmak amacıyla vatandaşları, kuşkulu gördükleri faaliyetleri federal veya yerel devlet birimlerine rapor etmeye teşvik edecek bir program daha başlatmıştır. ‘Bir Şey Görürsen, Bir Şey Söyle’ adı verilen program çerçevesinde, terörle ilgili olabilecek faaliyetlerin nasıl anlaşılacağı hakkında halka yönelik çeşitli eğitim etkinlikleri düzenlenmiş, her türlü şüpheli olayın derhal 911 acil durum hattına rapor edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. ‘Bir Kukla Olma’ sloganına benzer şekilde, ‘Bir Şey Görürsen, Bir Şey Söyle’ şeklindeki bir güvenlik parolasıyla halka sunulan bu uygulamanın, vatandaşları, aynı yukarıda belirtildiği gibi, bir tür inanç polisliğine iteceği uzak bir varsayım değildir.⁸

FBI’nın ikinci girişimi olan SRC programı, şiddet içeren aşırılıkla mücadelede bir tür erken uyarı enstrümanı şeklinde işlev görmek üzere tasarlanmış sivil toplum girişimidir. FBI’nın aşırılıkla mücadele için kurulması öngörülen yerel komite gönüllülerine gönderdiği matbu mektupta belirtildiği üzere, SRC’ler, gönüllü adli kolluk kuvveti çalışanları, ruh sağlığı uzmanları, dini liderler ve komitelerin kurulduğu yörelerde yaşayan ailelerin mensuplarından oluşacak ve bireyin şiddet içeren aşırılıkçı kişiler ve/veya düşüncelerle bağının kesilmesine yardımcı olmak için faaliyet göstereceklerdir (FBI SCS Letter, 2016). Projenin çalışma planına göre, komiteler, FBI’nın şiddet eylemlerine yatkın gördüğü kişilerle veya gruplarla temasa geçerek, ‘riskli’ bireylere veya gruplara psikolojik destek verecek, bu çerçevede bireylere öfke yönetimi, bilişsel terapiler, kariyer planlaması ve hatta alkol/uyuşturucu tedavisi gibi konularda destek olacaktır. Bunun karşılığında ise, komite üyeleri federal hükümetin FD-857 kodlu Hassas Bilgileri Açıklamama Anlaşması’nı (FD-857 Sensitive Information Nondisclosure Agreement) imzalayacaklardır (FBI SCS Letter, 2016). Komitelerin kurulma haberi medyaya servis edildikten hemen sonra, daha SCS’ler faaliyete geçmeden, sivil toplum örgütleri programı eleştirmeye başlamış ve projenin iptal edilmesini talep etmişlerdir. Amerikan-Arap Ayrımcılık Karşıtlığı Komitesi (American-Arab Anti-Discrimination Committee, ADC), projenin Arapları ve Müslümanları hedef haline getirdiğini ileri sürerek, SRC çalışmaları ile dini liderlerin, öğretmenlerin ve ruh sağlığı uzmanlarının birer muhbire çevrileceğini açıklamıştır (ADC Letter, 2016). Bir başka Müslüman sivil toplum örgütü Muslim Advocates ise, programın yasal risklerine dikkat çekerek, SRC uygulaması ile hiçbir hukuk eğitimi olmayan bireylere, belirli kişiler hakkında daha ileri soruşturma yapılıp yapılamayacağı

⁸ ‘Bir Şey Görürsen, Bir Şey Söyle’ parolası, New York City Metropolitan Ulaştırma Dairesi tarafından ticari marka olarak tescillenmiş, ulusal düzeyde kullanım imtiyazı ise Anavatan Güvenlik Bakanlığı’na verilmiştir. Radikalleşme gibi son derece ciddi ve karmaşık bir toplumsal soruna karşı alınacak tedbirlerin kapitalist ekonomik sistemin ticaret usul ve yöntemleri doğrultusunda icat edilen banal sloganlarla değerlendirilmesi, ABD devlet mekanizmasına nasıl bir dünya anlayışının egemen olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu bağlamda, her türlü değeri metalaştırmaya odaklı yozlaşmış bir liberal faydacılık kültürü üzerine kurulu bir stratejinin beklenen başarıya ulaşamaması da şaşırtıcı karşılanmamalıdır. Kampanyanın resmi sayfası için bkz.: <https://www.dhs.gov/see-something-say-something/about-campaign>

hakkında karar alma yetkisi verdiğini savunmuştur (Muslim Advocates Letter, 2016). Sivil toplumdaki gelen bu yoğun eleştiriler üzerine, Adalet Bakanlığı projeyi uygulamadan kaldırmış, SRC'lerin yapılandırılması 2016 sonbaharında durdurulmuştur (Rosand, 2017). Buna rağmen, bazı kaynaklar SRC'lerin faal olduğunu iddia etmiş, komitelerin farklı bir kimlikle FBI mektubunda belirtilen görevleri gizlice ifa ettiklerini savunmuştur (McCarthy, 2016).⁹

Eyalet Programları

Federal düzeyde planlanıp icra edilen bu programların dışında, Strategic Implementation Plan doğrultusunda eyalet düzeyinde de bazı programlar hayata geçirilmiştir. Bunlardan en önemlileri, Minneapolis, Boston ve Los Angeles kentlerinde uygulanan pilot programlardır. İlgili bölgelerdeki Federal Savcı tarafından yönetilen ve yerel polis teşkilatları tarafından icra edilen bu faaliyetlerin amacı, radikalleşmeyi önlemeye yönelik eğitici programlar vasıtasıyla yerel toplulukların içinde oluşabilecek şiddet içeren aşırılıkla mücadeleye yardımcı olmaktır.

ABD'deki Müslüman Somali göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı Minnesota eyaletinde bulunan Minneapolis kenti, El Kaide'ye bağlı El Şabab örgütünün terörist yetiştirme kaynağı olarak bilinmektedir. Aralarında ilk Amerikalı Müslüman intihar bombacısı olarak bilinen Şirva Ahmet'in de bulunduğu pek çok genç, El Kaide veya bağlantılı örgütlere katılmak üzere Minneapolis'ten ayrılmış, yirmiden fazla Somalili Minnesota Bölge Mahkemesi tarafından terör eylemlerine katılmak veya destek olmak suçuyla yargılanmış ve hüküm giymiş, 2015'te IŞİD'in de benzer taktiklerle bölgeden kendisi için militan devşirdiği anlaşılmıştır (Building Community Resilience, Minneapolis-St. Paul Pilot Program, 2015: 2). Özellikle bölgede yaşayan Somalilerin radikalleşmelerini, şiddet içeren eylemlere yönelmelerini ve nihayetinde terör örgütlerine katılımını önlemek için yerel polis teşkilatı tarafından uygulamaya konulan CVE programları çerçevesinde, Hennepin İlçe Şerif Şubesi tarafından, Müslüman Somali göçmenleriyle dialog ve karşılıklı bilgi paylaşımında bulunmak maksadıyla Somali Danışma Konseyi oluşturulmuştur. Programın dikkat çeken ilk uygulaması, ilçe

⁹ FBI, gayet anlaşılabilir nedenlerle ve CVE programları başlamadan çok önce, yukarıda dile getirilen iddiaları ve benzeri suçlamaları kategorik olarak reddetmektedir. Kurumun önceki yıllarda yaptığı tüm açıklamalarda da, ABD'de yaşayan Müslümanlar hakkında, inançları nedeniyle değil, suça karışmış olabilecekleri şüphesiyle yasal soruşturma açıldığı vurgulanmıştır. Sözelimi, FBI Los Angeles Karşıterör Dairesi Özel Ajanı Janice Fedarcyk, daha 2007 yılında Temsilciler Meclisi İstihbarat, Bilgi Paylaşımı ve Terörizm Risk Değerlendirmesi Alt Komitesi önünde verdiği beyanatta şöyle demiştir: “Şunu açıkça söyleyeyim ki, FBI bu insanlarla [terör şüphelisi Müslümanlarla] Amerikan kültürünü reddettikleri ve katı, sofu İslami kuralları benimsedikleri için ilgilenmiyor. Onlarla, ancak ABD'de radikal İslam doğrultusunda terör saldırıları düzenledikleri veya bu saldırılara destek verdikleri yönünde inandırıcı deliller olduğu zamanda ve şartlarda ilgileniyoruz.”
Haber için bkz.: <https://www.investigativeproject.org/documents/testimony/277.pdf>

hapishanelerinde başörtüsünün serbest bırakılması olmuştur (Building Community Resilience, Minneapolis-St. Paul Pilot Program, 2015: 3). Program kapsamında, St. Paul Emniyet Müdürlüğü, aralarında Doğu Afrika Kadınlar Zirvesi ve Doğu-Batı Afrika Gençlik Zirvesi'nin de bulunduğu sosyal etkinlikler düzenlemiş, bu etkinlikler vasıtasıyla katılımcıların yabancılaşma ve ötekileştirilme süreçlerinin birer sujesi olmaktan uzaklaşmalarına çalışılmıştır. Bu programın sonuçlarından dikkat çeken ise, 600 Somali asıllı ABD vatandaşının polis memuru olarak yetiştirilmesidir (Building Community Resilience, Minneapolis-St. Paul Pilot Program, 2015: 3). İlgi çekici olan durum ise, sınırlı başarısına rağmen, bu programın da yerel Müslüman topluluklar tarafından şiddetle eleştirilerek Adalet Bakanlığı'ndan uygulamalara derhal son vermesinin talep edilmesidir. Kırkdört Müslüman sivil toplum örgütü ve Ulusal Avukatlar Barosu (National Lawyers Guild) tarafından imzalanarak Bakanlığa gönderilen mektupta, yerel CVE faaliyetlerinin damgalıyıcı, ayrıştırıcı ve işlevsiz olduğu iddia edilmiş, eyalet programının Somalileri marjinalleştirdiği savunulmuş ve dini vecibelerini yerine getiren Müslümanların 'radikal' veya 'aşırılıkçı' olarak nitelendiği öne sürülmüştür (Minnesota Muslims Letter, 2015).

Anavatan Güvenlik Bakanlığı tarafından Boston'da uygulamaya konulan program da benzer amaçlarla planlanmış olup, İslami aşırılığın ve radikalleşmenin önlenmesi maksadına hizmet etme beklentisiyle hayata geçirilmiştir. Programın asli amacı, aşırılığa karşı mukavemet ve kapasite inşası ile genç insanları şiddet içeren aşırılıktan korumak olarak açıklanmıştır (A Framework for Prevention and Intervention Strategies, 2015: 1). Program kapsamında, radikalleşmenin sebepleri ve önlenmesiyle ilgili olarak yedi temel problem başlığı tespit edilmiş olup, bunlar sırasıyla, (1) genç insanların yalıtılmışlığı, (2) bireylere radikalleşmeden önce erişmenin zorluğu, (3) sosyal medyanın militan toplama potansiyeli, (4) ABD dış politikasının dünyada hayal kırıklığı ve öfke yaratması, (5) hükümet ve hükümet-dışı kurumlar arasındaki güvensizlik, (6) din, kültür ve inanç sistemleri hakkında toplum genelinde bilgisizlik, (7) nefret suçu ve terör mahkumlarına hapis hane sonrası özel destek ihtiyacı olarak sıralanmıştır (A Framework for Prevention and Intervention Strategies, 2015: 3). Bu problemler için çözümün, 'İşbirlikçi' (Collaborative) olarak nitelenen yaklaşımın ifade ettiği bir stratejiye odaklı olması gerektiği belirtilmiş, söz konusu stratejinin hükümet, hükümet-dışı kurumlar ve akademik paydaşlardan oluşmasının ve her bir sorun alanıyla ilgili çok-disiplinli bir çalışma grubu oluşturulmasının şart olduğu vurgulanmıştır (A Framework for Prevention and Intervention Strategies, 2015: 3). Mamafih, bu grupların hayata geçip geçmediği, geçtilerse ne gibi çalışmalar yaptıkları kamuoyuyla paylaşılmamıştır. Açıklanan yedi temel problem başlığı kapsamında yürütülen faaliyetlerle ilgili herhangi bir hükümet veya hükümet-dışı kurum açıklaması mevcut değildir. Literatürde konuyla ilgili akademik bir çalışmaya da, en azından bu makalenin kaleme alındığı tarihte, rastlanılmamıştır. Ancak, aynı Mineapolis programında olduğu gibi, Müslüman sivil toplum örgütlerinin Boston'daki CVE faaliyetleri

aleyhinde de açıklamalarda buldukları görülmüştür. Aralarında Müslüman Adalet Cemiyeti (Muslim Justice League, MJL) ve Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği'nin (American Civil Liberties Union, ACLU) bulunduğu altı kurum, Anavatan Güvenlik Danışmanlığı Ofisi'ne bağlı Karşıterörizm Bölümü Başkan Yardımcısı Lisa Monaco'ya yazdıkları mektupta, Boston'da yürütülmesi planlanan programların Anayasal hakların, özellikle de ABD Anayasası Birinci Değişikliğinin ihlali anlamına geleceğini, Boston CVE programının Adalet Bakanlığı tarafından bir 'sosyal zorluklarla mücadele' programı olarak açıklandığını, oysa Bakanlığın bir sosyal yardım kurumu olmadığını açıklamışlardır (Grave Concerns Letter, 2015). Aralarında New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi Brennan Adalet Merkezi'nin de bulunduğu dokuz kurum ise, Anavatan Güvenlik Bakan Yardımcı Alejandro Mayorkas'a hitaben kaleme aldıkları bildiriye, dinin ve siyasi faaliyetlerin Anayasa'daki Birinci Değişikliğin koruması altında olduğunu hatırlatarak, CVE programı kapsamında şüpheli fiil olarak nitelenen camiye gitme ve Müslüman gruplar arasında faaliyet gösterme gibi edimlerin suç olarak sayılmayacağını beyan etmişlerdir (Brennan Center Letter, 2014).

Los Angeles'daki pilot CVE programı ise, aslında yukarıdaki iki programdan farklı olarak, Strategic Implementation Plan'ın açıklanmasından çok önce, 2008 yılında, Obama Yönetimi işbaşına gelmeden planlanmaya başlanmıştır. Ancak, bütünlük-hükümet anlayışına göre yürütülen bu ilk planlama çalışması doğrultusunda hayata geçirilen önemli bir faaliyet olmamıştır. Los Angeles'ta CVE faaliyetlerinin uygulanması esasen 2011'de, kentte Anavatan Güvenlik Bakanlığı'nın Stratejik Görev Şubesi'ni açmasıyla başlamış, 2013'e kadar geçen süre içinde Los Angeles Emniyet Müdürlüğü, Los Angeles Bölge Şerif Şubesi, Kent İnsani İlişkiler Komisyonu, Federal Savcılık Şubesi ve FBI'nın katılımıyla Kurumlararası Koordinasyon Grubu (Interagency Coordination Group) oluşturulmuştur (The Los Angeles Framework for Countering Violent Extremism, 2015: 2). Sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla genişleyen grup, CVE çalışmalarını 'önleme', 'müdahale' ve 'yasaklama' olarak üç ana faaliyet alanına ayırmış, 2014 başından itibaren, bu üç faaliyet alanı kapsamında halka yönelik çalıştaylar düzenlemiş, inanç odaklı kurumların haklarını korumak amacıyla eğitim seminerleri vermiş, genç yetişkinlere ve kadınlara yönelik danışmanlık grupları kurmuştur (The Los Angeles Framework for Countering Violent Extremism, 2015: 2-4). Projenin paydaşlarından Amerikan Müslüman Kent Önderliği Enstitüsü, (American Muslim Civic Leadership Institute) aşırılıkla mücadelenin esaslarını tanıtan dokuz aylık burslu eğitim programı ve dört günlük bölgesel eğitim programları başlatmış, Müslümanlarla Yahudiler arasında güven tesisi ve ilişkilerin güçlendirilmesi maksadıyla Değişim için Müslüman-Yahudi Ortaklığı isimli bir kurum kurularak aşırılığın önlenmesiyle ilgili yaratıcı projeleri olan bireylere burs verilmeye başlanmıştır (The Los Angeles Framework for Countering Violent Extremism, 2015: 13). Öte yandan, bütün bu çalışmalar, CVE faaliyetlerine Mineapolis ve Boston'dakilere benzer şekilde Müslüman sivil toplum

örgütlerinden şiddetli tepkilerin gelmesini engelleyememiştir. Hatta Los Angeles'ın yukarıda incelenen diğer iki kentten daha kozmopolit bir sosyal yapıya sahip olması nedeniyle, Müslümanlar dışında kalan farklı inanç grupları da söz konusu programlar hakkında başlayan tartışmalara müdahil olmuş, Hint asıllı Sihler ve Asyatik-Amerikalı gruplar da faaliyetlerin hukuki ve siyasi açıdan endişe verici olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. ACLU'nun da imzacısı olduğu bu açıklamalardan birinde, sivil toplum kuruluşları Federal Hükümeti, hangi ideolojilerin ve dini görüşlerin sorunlu olduğuna karar vermenin devletin görevi olmadığı yönünde oldukça sert bir dille uyarılmışlardır. Söz konusu açıklamada, Federal Hükümetin Anayasa'nın Birinci Değişikliğine uymada zaafiyet gösterdiği iddia edilerek, Obama Yönetimi tarafından planlanıp uygulamaya konulan CVE programları, 1950 ve 1960'lı yıllarda ABD'de geniş tepki toplayan FBI karşı-istihbarat projesi COINTELPRO'ya benzetilmiştir (Asian Americans Advancing Justice Letter, 2014).¹⁰

SMT yaklaşımı üzerine inşa edilen CVE programları, sivil toplum kuruluşları dışında akademiden de beklenen desteği alamamış, hatta bu çevrelerce ağır eleştirilere uğramıştır. Georgetown Üniversitesi Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nin araştırmasına göre, CVE belirsiz bir tanım, görev ve liderlik yapısına sahiptir. Tanımdaki belirsizlik amaca zararlı programların uygulanmasına neden olmuş, kolay anlaşılır ve uyumlu görevlerin saptanamayışı da faaliyetlerin hiçbir hükümet organı tarafından sahiplenilmemesi ile sonuçlanmıştır (Challgreen vd., 2016: 7). Bir başka eleştirel çalışmada ise, karar alıcıların şiddet içeren aşırılık hakkında kanıtlanmamış varsayımlardan hareket ettikleri savunulmuştur. Sözelimi, işsizlik ve eğitimsizlik gibi yapısal sorunların şiddete neden olduğu yolundaki inancın yanlış olduğu, Müslüman ülkelerde işsizliğin aşırılıkçılığa yol açabileceği ancak Batı ülkelerinde durumun tam tersi olduğu belirtilmiştir (Berger, 2016: 6). İslami radikalleşmenin masum bir kolektif hareket olarak kabul edildiği ve neredeyse normalleştirildiği ise bir diğer eleştiri konusu olmuştur. Buna göre, Obama Yönetiminin CVE anlayışı, tehdidi 'İslami terörizm' olarak telaffuz etmekten kaçınmakta, bunun yerine 'şiddet kullanan aşırılıkçılar' kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Soruna SMT çerçevesinden bakan bu görüş neticesinde de, dini aşırılıkçılık, kadın hakları hareketi, işçi hareketi veya siyasi

¹⁰ Karşı İstihbarat Programı (Counter Intelligence Program) anlamına gelen COINTELPRO, FBI tarafından 1956-1971 arasında uygulanan istihbarat faaliyetlerini tanımlamaktadır. Program kapsamında uygulanan izleme faaliyetlerinden çoğunun sonradan kanunlara aykırı olduğu ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Churchill, W. ve Vander, J. (1990). *The COINTELPRO Papers Documents from the FBI's Secret Wars Against Domestic Dissent*, Boston: Wall South End Press. Programın günümüzdeki izleme faaliyetleriyle ilgisi için bkz.: Elijah, J. S. (2002). The Reality of Political Prisoners in the United States: What September 11 Taught Us About Defending Them, *Harvard BlackLetter Law Journal*, Vol. 18, 129-137. Gerald R. Ford Presidential Library'de bulunan resmi COINTELPRO belgeleri için bkz.: <https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/0204/1511708.pdf>

haklar hareketi gibi değerlendirilerek, tarih boyunca görülen diğer kolektif hareketlerle eşdeğer bir konuma getirilmeye çalışılmaktadır (Gorka, 2014: 12). Bu örneklerin çoğaltılması mümkündür ve elbette üçüncü bölümde gösterildiği gibi CVE hakkında olumlu görüş bildiren çalışmalar da vardır. Ancak literatürün geneline bakıldığında, akademinin stratejiye karşı eleştirel durduğu, en azından tedbirli bir yaklaşım sergilediğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Bu çalışmada, SMT çerçevesine oturtulmuş bir terörle mücadelesi stratejisi olan CVE'nin değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Strateji kapsamında incelenen federal programlar ve yerel pilot kent programlarına yakından bakıldığında, sözkonusu faaliyetlerin sosyal, siyasi ve hukuki anlamda doğru bir anafikre dayandıkları, kısmen başarılı oldukları, ancak uygulamada çeşitli sorunlarla karşılaştığı ve başarılarının sınırlı kaldığı görülmüştür. Öncelikle, SMT perspektifi üzerine inşa edilmeye çalışılan radikalleşme karşıtı programların çoğunda, amaç ve hedef son derece geniş ve soyut tutulmuştur. Bireyleri ve grupları, inanç özgürlüğünden radikalleşmeye kadar uzanan olağanüstü geniş kapsamlı bir çerçevede eğitmek, kurumlar arasında güven tesisini gerçekleştirmek ve İslami aşırılığı önlemek gibi iddialı amaçlar, somut olmaktan uzak ve fazlasıyla afaki girişimler gibi görünmektedir. İkinci olarak, hayata geçirilen CVE programları, şiddet içeren aşırılık ve radikalleşme gibi son derece karmaşık bir siyasi-sosyal sorunlar dizgesiyle başa çıkabilecek nitelikte ve özgünlükte birer çalışma gibi görünmemektedir. ABD devletinin geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde yapılandırılan ve sıradan bir halkla ilişkiler projesine benzeyen programların aşırılıkla mücadele açısından yenilikçi bir yaklaşımı temsil ettiğini savunmak oldukça güçtür. Son olarak, CVE programlarının sürdürülebilir ve sonuçlarının ölçülebilir olmayışı, sözü edilen faaliyetlerle ilgili nesnel değerlendirmelerin yapılmasını zorlaştırmıştır. Sözelimi, FBI'nı başlattığı SRC girişimi oldukça kısa ömürlü olmuş, bu uygulama aynı sene içinde yürürlükten kaldırılmıştır. Boston CVE programı kapsamında belirlenen yedi temel problem sahasıyla ilgili hangi çalışmalar yapıldığı ve bunların amaçlarına ne ölçüde ulaştıkları da bilinmemektedir. Los Angeles'taki Amerikan Müslüman Kent Önderliği Enstitüsü'nün dokuz aylık burslu eğitim programının devam edip etmeyeceği belirsiz olduğu gibi, programın uygulandığı süre içinde ne kadar etkin olduğunu saptamak için bir veri bulmak da hemen hemen imkansızdır. Projenin başarısını herhangi bir metodoloji ile ölçmek de olası değildir.

Öte yandan, destekleyici yaklaşım çerçevesinde savunulan görüşler dikkate alındığında, CVE'nin anafikir ve uygulama anlamında tamamen başarısız olduğuna dair kümülatif ve genelleyici bir nihai çıkarım yapmak da olası ve doğru değildir. Strateji, destekleyici görüşlerde belirtildiği üzere, radikalleşme ve şiddet içeren aşırılık sorunlarına temel yaklaşımı açısından ele alındığında, işlevsel olarak nitelenebilecek özelliklere sahip görünmektedir. Belirli eyaletlerde yürütülen

programların Müslüman-Amerikalı topluluklar tarafından sahiplenilmesi bu görüşü destekler mahiyettedir. Aşırılıkla mücadeleyle ilgili çalışmalara farklı bilim alanlarının da katkı sağlaması ile SMT üzerine inşa edilmiş yeni bir CVE stratejisinin geliştirilmesi halihazırda yürütülen programların maruz kaldığı teknik aksaklıkları ve işlevsel yetersizlikleri giderebilecektir. Sonuç olarak, bugün gelinen nokta itibarı ile, bütün destekleyici ve eleştirel görüşler dikkate alındığında, CVE'nin halihazırda ciddi ve kapsamlı geliştirme çalışmalarına gereksinim duyduğu; ancak, tümünden yararsız ve terkedilmesi gereken bir yöntem olarak görülmesinin de doğru olmayacağı; iyileştirme çalışmalarının kararlı bir terörle mücadele politikası kapsamında yürütülmesi halinde, radikalleşmeyi ve şiddet içeren aşırılığı önlemeye yönelik etkin bir strateji olabileceği değerlendirilmektedir.

Bu tespitlerden hareketle, CVE stratejisinin daha etkin, sürdürülebilir ve sonuçları ölçülebilir olması için planlı bir revizyon çalışması şart görünmektedir. Bu çerçevede, birinci adım olarak, stratejinin kamuoyu ve akademi tarafından daha iyi anlaşılmasına yönelik bir amaçlar ve hedefler metninin hazırlanması uygun olacaktır. Dikkatli hazırlanmış bir metnin, CVE'yi toplum ve bilim camiası gözünde daha anlaşılır ve güvenilir kılacağı muhakkaktır. İkincisi, devlet içinde CVE'nin planlanması ve icrası için mutlak surette merkezi bir otorite görevlendirilmeli, tüm yerel ve federal faaliyetler bu merci tarafından sevk ve idare edilmelidir. Yetki ve sorumlulukların doğru paylaşıldığı bir terörle mücadele stratejisinin hedefine ulaşma şansı daha yüksek olacaktır. Üçüncüsü, CVE faaliyetlerinin sonuçları bilimsel bir metodoloji ile ölçülebilir kılınmalı, programların amaçlarına ne derecede ulaştığı, başarısız olan faaliyetlerde nerelerde hata yapıldığı ve eksikliklerin neler olduğu, sonuçta hangi programların kaldırılıp hangilerinin devam etmesi gerektiği bu sonuçlara göre tespit edilmelidir. Dördüncü ve son olarak, güvenlik bürokrasisi ve bu alandaki akademik birimler, şiddet içeren aşırılıkla mücadelede farklı bilim alanlarıyla eşgüdüm ve paydaşlık ilişkisi içinde çalışmalı, yürütülen ve yürütülmesi planlanan araştırmaları çok-disiplini bir anlayış çerçevesinde değerlendirmelidir. Sonuç olarak, CVE bir politika değil stratejidir. Tüm stratejilerde olduğu gibi, kuramsal boyutta anlaşılabilirlik, imkan ve kabiliyetlerin değerlendirilmesinde gerçekçilik ve uygulama safhasında kararlılık esasları üzerine kurulması halinde başarılı olabilecektir.

KAYNAKÇA

ADC Mektubu (2016). <http://www.adc.org/2016/03/adc-demands-cancellation-of-shared-responsibility-committees-fbi-informant-program/> (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

ADC Mektubu (2016). <http://www.adc.org/wp-content/uploads/2016/04/Coalition-Letter-to-FBI-RE-Website-Profiling-Arab-Youth1.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

ADC Mektubu (2016). <http://www.adc.org/wp-content/uploads/2016/04/Coalition-Letter-to-FBI-RE-Website-Profiling-Arab-Youth1.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

Aggarwal, N.K., Cedeño, K., & Bhui, K. (2017). *The role of psychiatrists in countering violent extremism*. <https://www.psychiatrytimes.com/special-reports/role-psychiatrists-countering-violent-extremism>, (Erişim Tarihi: 19.03.2019).

Aldrich, D. P. (2012). *Mightier than the sword: Social science and development in countering violent extremism*. Frontiers in Development Raporu. Washington: USAID.

Allan, H., Glazzard, A., Jespersen, S., Reddy-Tumu, S., & Winterbotham, E. (2015). *Drivers of violent extremism: Hypotheses and literature review*. London: Royal United Services Institute.

Asian Americans Advancing Justice Mektubu (2014). <https://www.advancingjustice-la.org/sites/default/files/20141113%20-%20MR%20-%20CVE%20Statement.pdf> (10.04.2018).

Awadallah, A., Lang, H., & Densmore, K. (2017). *Losing the war of ideas: Countering violent extremism in the age of Trump*. <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2017/08/17/437457/losing-war-ideas/> (Erişim Tarihi: 19.03.2019).

Ayyash, M. M. (2013). The paradox of political violence. *European Journal of Social Theory*, 16 (3), 1-15.

Balcells, L. (2015). Political violence: An institutional approach, Gandhi, J., Ruiz, R. (Ed.), *Routledge Handbook on Political Institutions* içinde, London Routledge.

Balibar, E., (2004). *Şiddet ve Medenilik: Wellek Library Konferansları ve Diğer Siyaset Felsefesi Denemeleri*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Berger, J.M. (2016). *Making CVE work a focused approach based on process disruption*. International Centre for Counter-Terrorism Raporu. The Hague: ICCT.

Bjørge, T. Alonso, R. & Della Porta, D. & Coolsaet, R. & Khosrokhavar, F. & Lohker, R. & Ranstorp, M. & Reinares, F. & Schmid, A. & Silke, A. & Taarnby, M. & De Vries, G. (2008). *Radicalisation processes leading to acts of terrorism*. European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation Raporu. Brussels: European Commission.

Bodur Ün, M. ve Timur, K. (2016). Kolektif siyasal şiddet analizine toplumsal hareketler teorisi yaklaşımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (3), 523-551.

Borum, R. (2011). Radicalization into violent extremism I: A review of social science theories. *Perspectives on Radicalization and Involvement in Terrorism*, 4 (4), 7-36.

Brennan Center Mektubu (2014). <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/analysis/DHSEnvoy%20060614.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2018).

Building Community Resilience, Minneapolis-St. Paul Pilot Program (2015). <https://www.justice.gov/usao-mn/file/642121/download> (Erişim Tarihi: 08.06.2018)

Byrne-Diakun, R. M. (Ed.) (2016). *Countering violent extremism, applying the public health model*. Georgetown University Center for Security Studies Raporu, Washington, D.C.

COINTELPRO Belgeleri: <https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/0204/1511708.pdf> (Erişim Tarihi: 11.06.2018).

CONTEST (2011). The United Kingdom's strategy for countering terrorism, Presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty.

Corner, E. & Gill, P. (2015). A false dichotomy? Mental illness and lone-actor terrorism, *Law and Human Behavior*, 39 (1), 23-34.

Countering Violent Extremism Working Group Sunumu (2010). https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/hsac_cve_working_group_recommendations.pdf (Erişim Tarihi: 16.06.2018).

Çakır, M.F., Aslan. Ö., Kıyıcı, H., Söylemez, H.İ., Öztürk, M. Şahin, Y. & Demirbaş. M. (2017). *Radikalleşme, şiddet içeren aşırılık ve terörizm*, Polis Akademisi Raporu, Ankara: Polis Akademisi.

Della Porta, D. (2012). Processes of radicalization and de-radicalization *International Journal of Conflict and Violence*, 6 (1), 5-10.

Department of Homeland Security (2011). *Empowering local partners to prevent violent extremism in the United States*. <https://www.dhs.gov/publication/empowering-local-partners-prevent-violent-extremism-united-states>, (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

Department of Homeland Security (2015). *The Los Angeles Framework for Countering Violent Extremism*. <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Los%20Angeles%20Framework%20for%20CVE-Full%20Report.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.03.2018).

Department of Homeland Security (2017). *Lexicon* https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/18_0116_MGMT_DHS-Lexicon.pdf (Erişim Tarihi: 16.06.2018).

Department of Homeland Security, *If You See Something, Say Something Kampanyası*: <https://www.dhs.gov/see-something-say-something/about-campaign> (Erişim Tarihi: 16.06.2018)

Diani, M. (1992). The concept of social movement. *The Sociological Review*, 40 (1), 1-25.

Eisenman, D.P., Glik, D., Ong, M., Zhou, Q., Tseng, C.H., Long, A., Fielding, J. & Asch, S., (2009). Terrorism-related fear and avoidance behavior in a multiethnic urban population. *American Journal of Public Health*, 99 (1), 168-174.

Ellis, B.H., & Saida Abdi, S., (2017). Building community resilience to violent extremism through genuine partnerships, *American Psychologist*, 72 (3), 289-300.

FBI (2016). *Preventing violent extremism in schools*. <https://info.publicintelligence.net/FBI-PreventingExtremismSchools.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).

FBI SCS Mektubu (2016). <https://www.documentcloud.org/documents/2815794-FBI-SRC-Letter.html> (Erişim Tarihi: 16.07.2018).

Federal Bureau of Investigation, Counterterrorism Division (2015). FBI strategic plan to curb violent extremism. <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/16-cv-00672%20-%20FBI%20Strategic%20Plan%20to%20Curb%20Violent%20Extremism.PDF> (Erişim Tarihi: 22.07.2018).

Fordham University (2016). *Case by case, ISIS prosecutions in the United States*. Center on National Security Raporu.

Gambetta, D., & Hertog, S. (2007). Engineers of jihad. *Sociology Working Papers*, Paper Number: 2007-10.

Gamson, W.A. (2011). From outsiders to insiders: Changing perceptions of emotional culture and consciousness among social movement scholars. *Mobilization*, 16 (3), 251-264.

Gorka, K.C. (2014). *The flawed science behind America's counter-terrorism strategy*. The Council on Global Security White Paper, Washington D.C.: The Council on Global Security.

Grave concerns regarding "countering violent extremism" pilot programs mektubu (2015). <http://www.muslimadvocates.org/files/Boston-Organizational-Letter-re-CVE-Concerns.pdf> (Erişim Tarihi: 28.07.2018).

Green, S.N., & Proctor, K. (2016). *Turning point: A new comprehensive strategy for countering violent extremism*. A Report of the CSIS Commission on Countering Violent Extremism, Washington, D.C.

Greenberg, M., & Babcock-Dunning, L. (2012). Worrying about terrorism and other acute environmental health hazard events. *American Journal of Public Health*, 102 (4), 651-656.

Gunning, J. (2009). *Social movement theory and the study of terrorism*. Jackson, R, Smyth, M.B. & Gunning, J. (Ed.) *Critical terrorism studies: A New Research Agenda* içinde (ss.156-178). London: Routledge.

Hafez, M.M. (2003). *Why muslims rebel: Repression and resistance in the muslim world*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Haklı, S. Z. (Ed.), (2018). *Radikalleşme, şiddet ve terörizm*. Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Harper, E. (2018). *Reconceptualizing the drivers of violent extremism: An agenda for child & youth resilience*. WANA Institute Report, Amman.

Himberger, D.E., Gaylin, D., Tompson, T., Agiesta, J. & Kelly, J. (2013). *Civil liberties and security: 10 years after 9/11*. The Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research. Chicago: NORC Center.

Janice Fedarcyk Kongre İfadesi (2007)
<https://www.investigativeproject.org/documents/testimony/277.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

Jenkin, C.M., (2006). Risk perception and terrorism: Applying the psychometric paradigm. *Homeland Security Affairs*, 2 (2), 1-14.

Khalil, J., & Zeuthen, M. (2014). A Case study of counter violent extremism (CVE) programming: Lessons from OTI's Kenya transition initiative. *Stability, International Journal of Security & Development*, 3 (1), 1-12.

Klandermans, B. (1992). The social construction of protest and multiorganizational fields. Morris, A. D. & Mueller, C. M. (Ed.), *Frontiers in social movement theory* içinde (ss. 77-103), New Haven: Yale University Press.

Klandermans, B. (1997). *The social psychology of protest*. Oxford: Blackwell Publishers.

Levinson, A. R. (2014). Founding worker cooperatives: Social movement theory and the law. *Nevada Law Journal*, 14 (2), 322-363.

McCarthy, K. (2016). Is the FBI's *flawed terrorist intervention program really cancelled?*
http://www.aaiusa.org/is_the_fbi_s_terrorist_intervention_program_really_cancelled, (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

McCauley, C. & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20 (3), 415-433.

Minnesota Muslims Mektubu (2016).
<http://files.ctctcdn.com/bd15115b001/d068ad69-9ad8-46a0-bdcd-b9d57454ed20.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

Moghaddam, F. M. (2005). The staircase to terrorism: A psychological exploration. *American Psychologist*, 60 (2), 161-169.

Muslim Advocates Mektubu (2016)
<https://www.muslimadvocates.org/dojendsplansforsrc/> (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

NSCI (2009). *Radicalization: A guide for the perplexed national security criminal investigations*. Kanada Kraliyet Birleşik Polisi Raporu, Ottawa.

Patel, F. & Koushik, M. (2017). *Countering violent extremism*, Brennan Center for Justice at New York University School of Law Raporu. New York: New York University.

PEW (2004). *A Year After Iraq War, Mistrust of America in Europe Ever Higher. Muslim Anger Persists*. <https://www.pewresearch.org/>, (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

PEW (2013). *Public Says Investigate Terrorism, Even If It Intrudes on Privacy, Majority Views NSA Phone Tracking as Acceptable Anti - Terror Tactic*, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deusosbil/writing-rules>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).

Rosand, E. (2017). *Fixing CVE in the United States requires more than just a name change*. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2017/02/16/fixing-cve-in-the-united-states-requires-more-than-just-a-name-change/> (Erişim Tarihi:17.03.2018).

Schmid, A. P. (2013). *Radicalisation, de-radicalisation, counter-radicalisation: A conceptual discussion and literature review*. <https://icct.nl/publication/radicalisation-de-radicalisation-counter-radicalisation-a-conceptual-discussion-and-literature-review/> (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Schmid, A.P. (2014). *Violent and non-violent extremism: Two sides of the same coin?* <https://icct.nl/publication/violent-and-non-violent-extremism-two-sides-of-the-same-coin/> (Erişim Tarihi: 21.03.2018).

Tarrow, S. (1995). The Europeanization of conflict: Reflections from a social movement perspective. *West European Politics*, 18 (2), 223-251.

Thackrah, J.R. (2004). *Dictionary of terrorism*. London: Routledge.

The White House (2011). Strategic implementation plan for empowering local partners to prevent violent extremism in the United States. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/12/08/strategic-implementation-plan-empowering-local-partners-prevent-violent-> (Erişim Tarihi: 21.03.2018).

The White House (2009). Remarks by the President at Cairo University. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09> (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

UNESCO (2018). Preventing violent extremism through education: effective activities and impact. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266105>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).

United Nations Development Programme (2015). *Root Causes of Radicalization in Europe and the Commonwealth of Independent States*. <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/conflict-prevention/discussion-paper---root-causes-of-radicalism.html>, (Erişim Tarihi: 22.03.2018).

United States Attorney's Office District of Massachusetts (2015). A framework for prevention and intervention strategies. <https://www.justice.gov/usao-ma>, (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

Vidino, L., & Hughes, S. (2015). *Countering violent extremism in America: Program on extremism*, George Washington University Center for Cyber and Homeland Security Report, Washington, D.C.: George Washington University.

Wardetzki, B., (2018). *Siyasette ve toplumda narsisizm, ayartma ve iktidar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Warsame, A., Farah, M. & Adam, A. (2015). How twin cities Muslim leaders are trying to prevent extremism. <http://www.startribune.com/how-twin-cities-muslim-leaders-are-trying-to-prevent-extremism/299981061/> (Erişim Tarihi: 22.03.2019).

Wiktorowicz, Q. (2004). *Islamic activism: A social movement theory approach*. Bloomington: Indiana University Press.

Wilentz, S. (2010) *Live by the movement, die by the movement*. <https://newrepublic.com/article/79004/you-said-you-wanted-revolution-midterm-elections-obama> (Erişim Tarihi: 22.02.2018).

Wilner, A. ve Dubouloz, C.J. (2009). Homegrown terrorism and transformative learning: An interdisciplinary approach to understanding radicalization. *Canadian Political Science Association Conference*, May 2009, University of Ottawa, Canada.

Yeşiltaş, M. & Özçelik, N. (2016). *PKK terörünün yeni dinamikleri: Radikalleşme ve şehir çatışması*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Raporu. İstanbul: SETA.